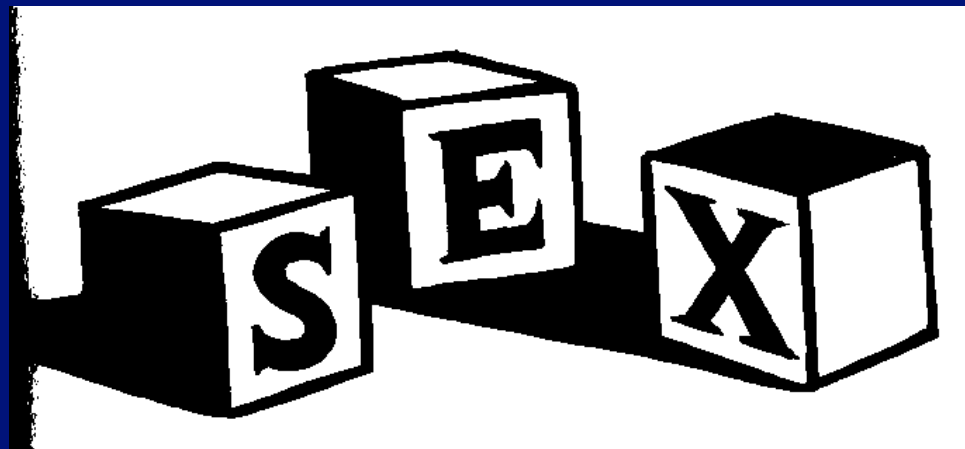

σεξουαλικότητα και
τρίτη ηλικία,
ψυχικές και νευρολογικές νόσοι,
αναπηρία

Λουκάς Αθανασιάδης

ΙΜΟΠ

ΜΕΤ, Θεσσαλονίκη, Σεπτέμβριος 2014

Λουκάς Αθανασιάδης

- MSc (Human Sexuality) SGHMS, DipCBT SGHMS, UOL
- Διδακτορική διατριβή ΑΠΘ
- Senior Lecturer SGHMS, UOL.
- Clinical investigator SGHMS, UOL
- Επίκουρος καθηγητής ψυχιατρικής-(ψυχο)σεξουαλικότητας ΑΠΘ
- ΚΕΣΑΥ ΑΠΘ
- ΙΣΔ ΑΧΕΠΑ, ΓΝ Παπαγεωργίου
- Προπτυχιακή , μεταπτυχιακή εκπαίδευση ΑΠΘ
- ΕΕΕΣ κα
- Μεταπτυχιακό ΑΠΘ
- Μεταπτυχιακό πρόγραμμα ΕΚΠΑ/ΕΠΙΨΥ
- τ. πρόεδρος ΕΜΣΔΣ, πρόεδρος κλάδου σεξουαλικότητας και διαπροσωπικών σχέσεων ΕΨΕ
- Μέλος Andrology Centre

η παρουσίαση περιλαμβάνει:

Σεξουαλικότητα και

- τρίτη ηλικία:

(φυσιολογικές αλλαγές στην σεξουαλική λειτουργία, σεξουαλική δυσλειτουργία και αιτιολογία της, κοινωνικοί και άλλοι παράγοντες, θεραπευτικές προσεγγίσεις)

- ψυχικές και νευρολογικές νόσοι
(συναισθηματικές διαταραχές ψυχώσεις, ΔΤΠ, ΑΕΕ, ΣΚΤΠ, τραυματισμοί, άλλα)

- αναπηρία

η παρουσίαση περιλαμβάνει:

- Διάλλειμα
- Συζήτηση με τον κ Καραγιάννη

σεξουαλικότητα και ηλικιωμένοι

οι ηλικιωμένοι

το 2006 500 000 μεγαλύτεροι των 65 στη γή
το 2030 πάνω από 1 δισ μεγαλύτεροι των 65

η μεγαλύτερη αύξηση παρατηρείται στις
αναπτυσσόμενες χώρες

ενδιαφέρον για την σεξουαλική ζωή των
ηλικιωμένων

ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΣΕΞ ΣΕ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ΗΛΙΚΙΕΣ

**How to use a condom
after the age of 50**

«Ο ΠΕΝΗΝΤΑΡΗΣ» Λάμπρος Κωνσταντάρας

σεξουαλική δραστηριότητα στους ηλικιωμένους

ΠΟΣΟ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΑ ΕΝΕΡΓΕΙΣ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΙ ;

USA National Council on the Aging Survey
1998:

1300 άνδρες - γυναίκες > 60 ετών

•48 % τουλάχιστον μία φορά/μήνα

•Σεξ. επαφές:

71% ανδρών και 51% γυναικών (60-69)

27% ανδρών και 18% γυναικών (80-89)

USA NATIONAL COUNCIL ON THE AGING SURVEY 1998

- 39% ικανοποιημένοι με συχνότητα σεξ.επαφών
- 39% θα προτιμούσε συχνότερες σεξ. επαφές
- 4 % θα προτιμούσε αραιότερες σεξ. επαφές

- 74% ανδρών και 70% γυναικών περισσότερο συναισθηματικά ικανοποιημένοι με την σεξ. τους ζωή από ότι στην ηλικία 40- 49.

USA NATIONAL COUNCIL ON THE AGING SURVEY 1998

• ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΕΝ ΕΠΗΡΕΑΣΕ
ΣΕΞ. ΖΩΗ:

43% ναι, 43% όχι

ΑΙΤΙΑ ΣΕΞ. ΑΠΟΧΗΣ:

Έλλειψη ερωτικού συντρόφου

Φάρμακα

Άγνοια για φυσιολογικές αλλαγές με την ηλικία

The Global Study of Sexual Attitudes and Behaviours (GSSAB)

- 2001- 2002, 29 χώρες
- 27000 Α και Γ, 40-80 ετών
- Σχεδόν 50% Α και 21% Γ, 70-80, σεξ το τελευταίο έτος και ομοίως
- 93% Α και 88% Γ, 40-49 ετών
- Μόνο 17% Α of men and 23% Γ είπαν ότι «οι μεγαλύτεροι σε ηλικία δεν θέλουν πλέον σεξ»,
- 68% Α και 60% Γ συμφωνούν με χρήση ιατρικών θεραπειών για σεξουαλικά προβλήματα στους ηλικιωμένους

the National Social Life, Health and Ageing Project, (NSHAP)

3005 (1550 Γ και 1455 Α men) στις ΗΠΑ
57- 85 ετών ανέφεραν ότι

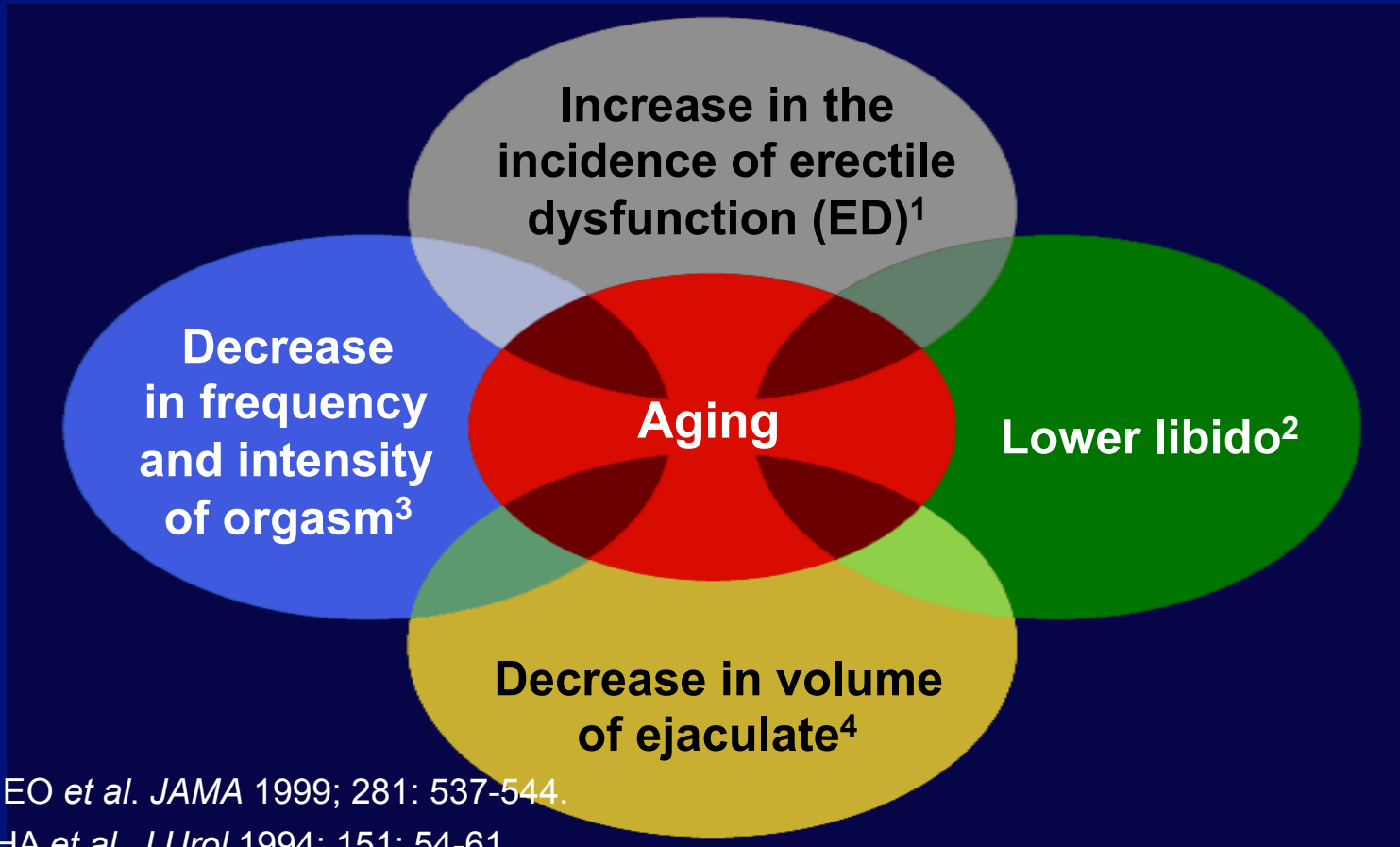
- οι άνδρες είναι σεξουαλικά πιο δραστήριοι
- αλλά δεν συζητούν πάντα με τον γιατρό σεξουαλικά τους προβλήματα

1. Διαπιστώνεται σταδιακή μείωση στη συχνότητα των σεξουαλικών επαφών με την πάροδο της ηλικίας.
2. Η ένταση του σεξουαλικού ενδιαφέροντος επίσης μειώνεται με την αύξηση της ηλικίας, αν και σε μικρότερο βαθμό απ' ό,τι οι σεξουαλικές επαφές.
3. Η συζυγική κατάσταση έχει περιορισμένη επίδραση στη σεξουαλική δραστηριότητα και το ενδιαφέρον των ηλικιωμένων ανδρών.
4. Άνδρες και γυναίκες αποδίδουν την ευθύνη για τη διακοπή της σεξουαλικής δραστηριότητας στις πεποιθήσεις και τη σωματική υγεία των ανδρών.
5. Σημαντικές ατομικές διαφορές σημειώνονται και στα δύο φύλα.

Φυσιολογικές αλλαγές
στην σεξουαλική λειτουργία
με την πάροδο της ηλικίας

Age-related changes in male sexual function

1. Laumann EO *et al.* *JAMA* 1999; 281: 537-544.

2. Feldman HA *et al.* *J Urol* 1994; 151: 54-61.

3. Schiavi RC. *Aging and Male Sexuality*. Cambridge University Press, 1999.

4. Master WH, Johnson VE. *Human Sexual Response*. Boston, MA: Little, Brown, 1966.

Βασικές βιολογικές μεταβολές στους ηλικιωμένους

- Μείωση των επιπέδων της ολικής τεστοστερόνης στο αίμα
- Μείωση της ελεύθερης τεστοστερόνης
- Αύξηση των επιπέδων της διυδροτεστοστερόνης
- Αύξηση της SH-BG (sex hormone-binding globulin)
- Αυξημένη παραγωγή οιστραδιόλης
- Αυξημένα μέσα επίπεδα γοναδοτροφινών (GnRH)
- Μείωση της συχνότητας των ώσεων έκκρισης LH
- Επίπεδα LH στον ορό φυσιολογικά, αυξημένα (GnRH, LH) ή μειωμένα (υποφυσιακή απευαισθητοποίηση οφειλόμενη στην παρατεταμένη αύξηση των GnRH, LH)
- Αύξηση επιπέδων προλακτίνης ορού
- Μείωση σπερματογένεσης (σε μερικούς μπορεί να παραμείνει η ίδια)
- Μείωση μεγέθους και όγκου όρχεων
- Αύξηση μεγέθους και όγκου προστάτη
- Μείωση συχνότητας εμφάνισης πρωινών στύσεων
- Μείωση της αιχμής αύξησης της πρωινής τεστοστερόνης
- Μείωση πεικής ευαισθησίας (μείωση υποδοχέων αφής και δόνησης)

ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ ΣΤΗΝ ΣΕΞ. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΝΔΡΑ

ΣΕΞ. ΕΠΙΘΥΜΙΑ:

ΜΕΙΩΣΗ ΣΕΞ. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

ΣΤΥΣΗ:

ΓΙΝΕΤΑΙ ΔΥΣΚΟΛΟΤΕΡΑ, ΕΙΝΑΙ ΠΙΟ ΑΔΥΝΑΤΗ,
ΑΜΕΣΗ ΑΠΩΛΕΙΑ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΡΓΑΣΜΟ
ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΕΠΑΝΑΚΤΗΣΗΣ ΣΕ ΣΥΝΤΟΜΟ
ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ

ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ ΣΤΗΝ ΣΕΞ. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΝΔΡΑ

ΟΣΧΕΟ/ΟΡΧΕΙΣ:

ΜΕΙΩΜΕΝΗ Η ΑΠΟΥΣΑ ΑΝΕΛΙΞΗ ΟΣΧΕΟΥ/
ΟΡΧΕΩΝ

ΕΚΣΠΕΡΜΑΤΙΣΗ:

ΚΑΘΥΣΤΕΡΕΙ, ΕΛΕΓΧΕΤΑΙ ΠΙΟ ΔΥΣΚΟΛΑ,
ΜΙΚΡΟΤΕΡΗ ΦΥΣΙΚΗ ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΝΑ ΣΥΜΒΕΙ
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΗ
ΕΞΟΔΟΥ, ΜΕΙΩΜΕΝΟΣ ΟΓΚΟΣ ΣΠΕΡΜΑΤΟΣ

ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΜΕ ΤΗΝ
ΗΛΙΚΙΑ ΣΤΗΝ ΣΕΞ.
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΝΔΡΑ

SEX FLUSH

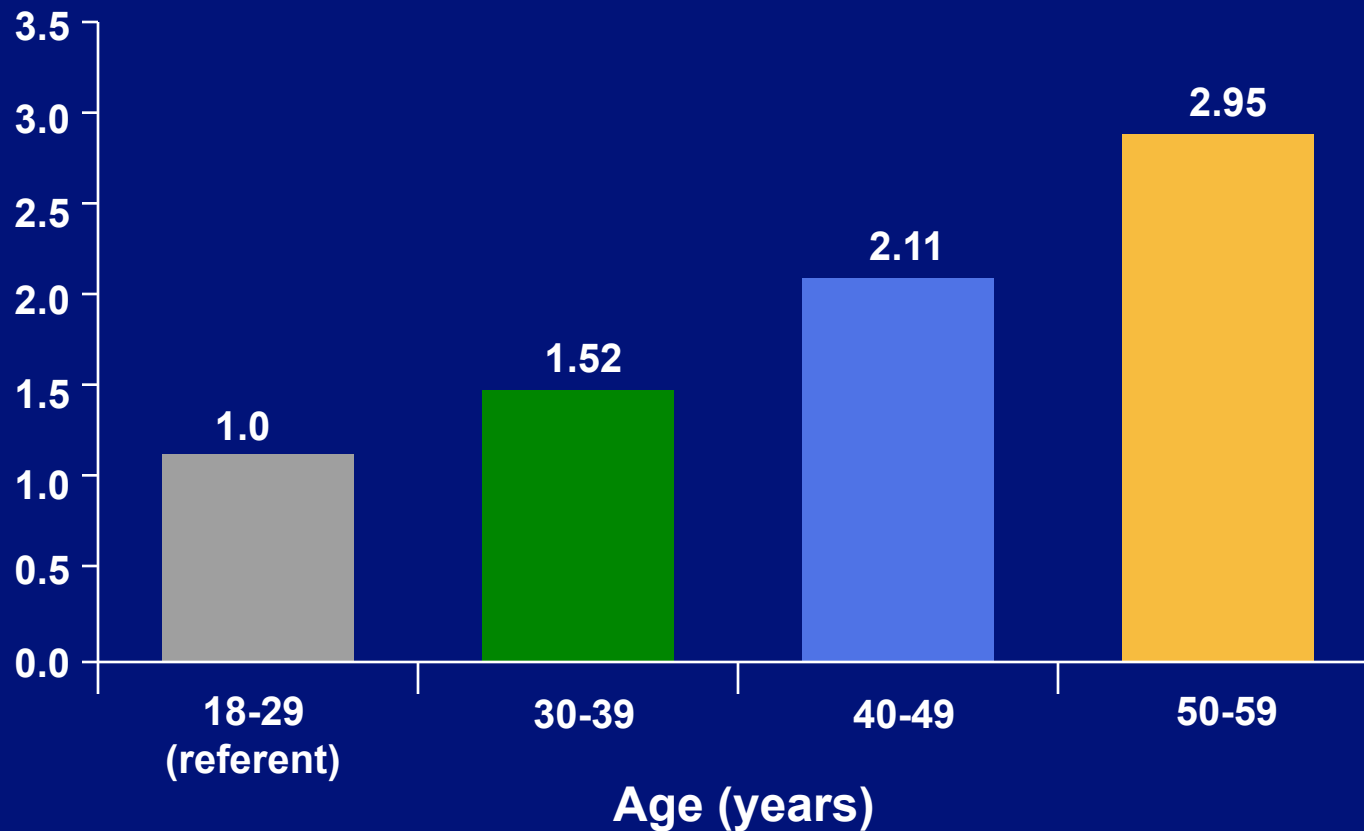
ΣΥΝΗΘΩΣ ΔΕΝ ΕΜΦΑΝΙΖΕΤΑΙ

ΜΥΙΚΟΣ ΤΟΝΟΣ ΣΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΔΙΕΓΕΡΣΗΣ

ΜΕΙΩΜΕΝΟΣ

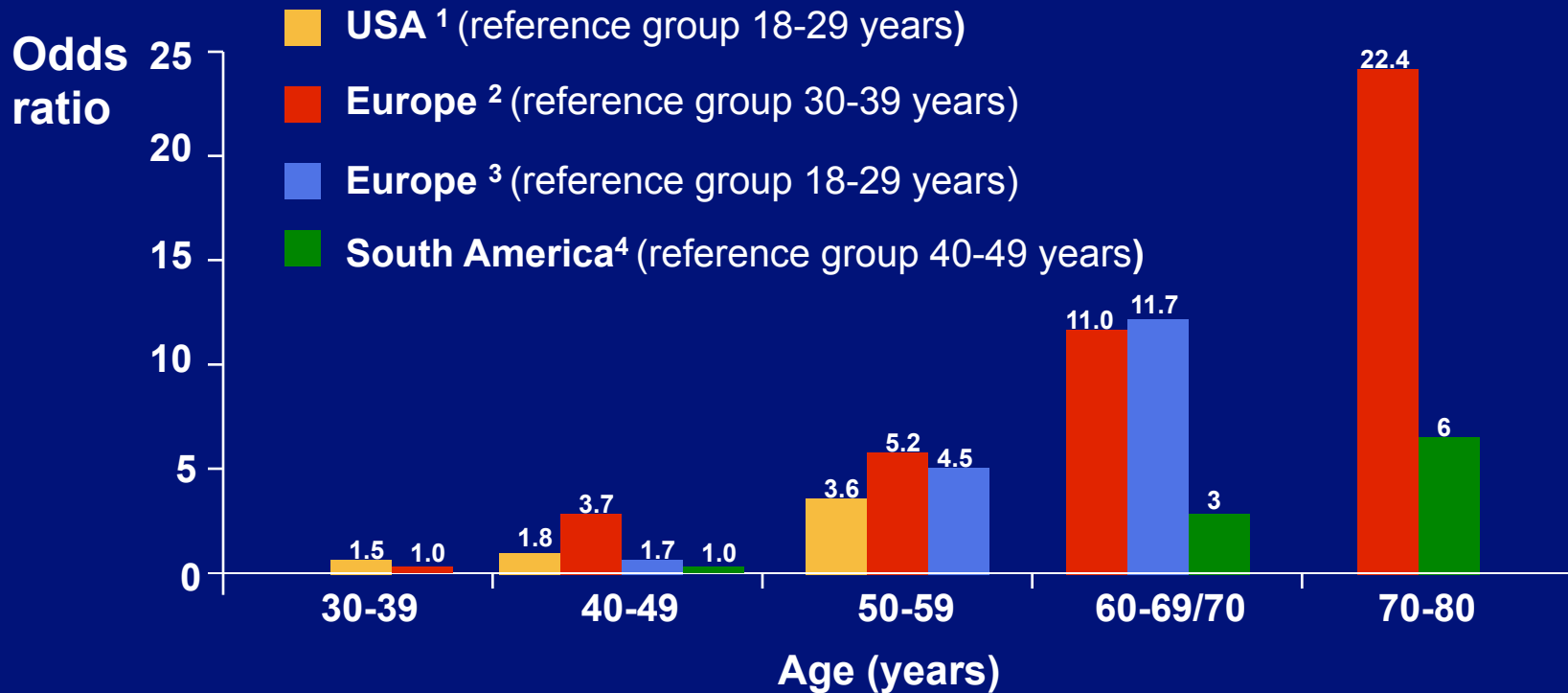
Lack of interest in sex increases with age

Odds ratio

Laumann EO *et al.* *J Am Med Assoc* 1999; 281: 537-544

Problems achieving or maintaining an erection

1 Laumann EO *et al.* *The Social Organization of Sexuality: Sexual Practices in the United States.* Chicago: University of Chicago Press, 1994.

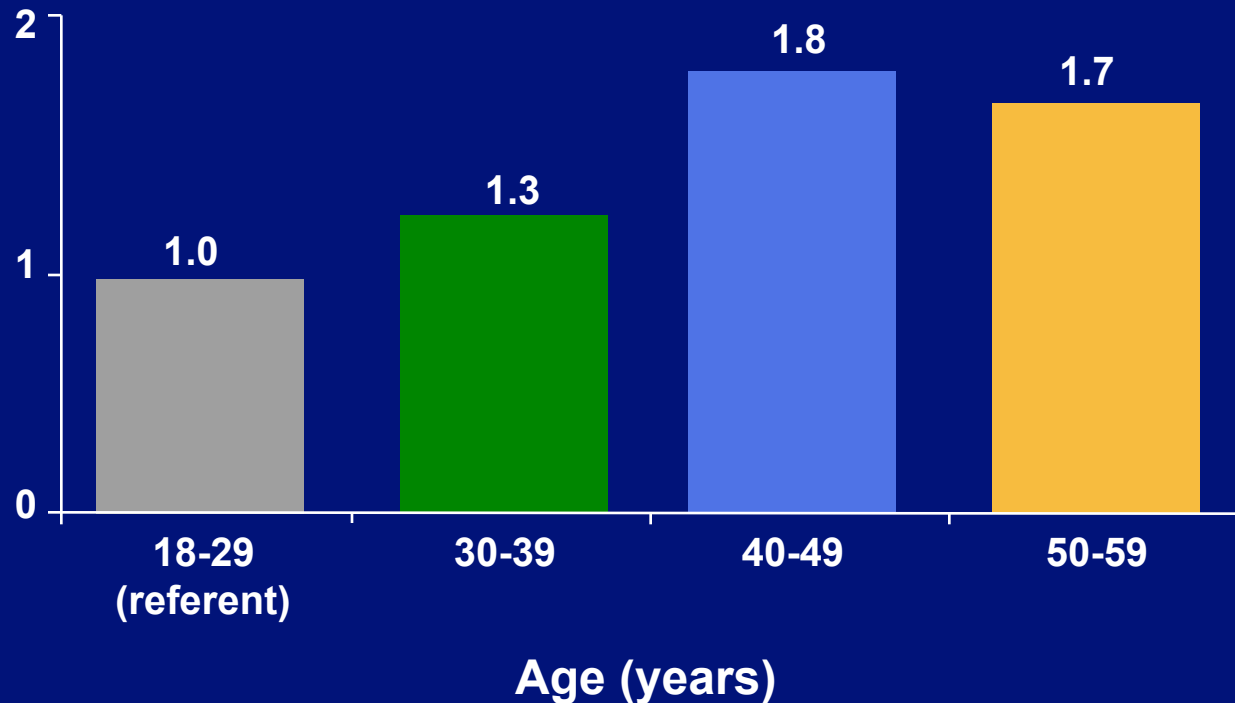
2 Braun M *et al.* *J Impot Res* 2000; 12: 305-311.

3 Martin-Morales A *et al.* *J Urol* 2001; 166: 569-575.

4 Presented at CAU meeting, September 2000, Buenos Aires, Argentina.

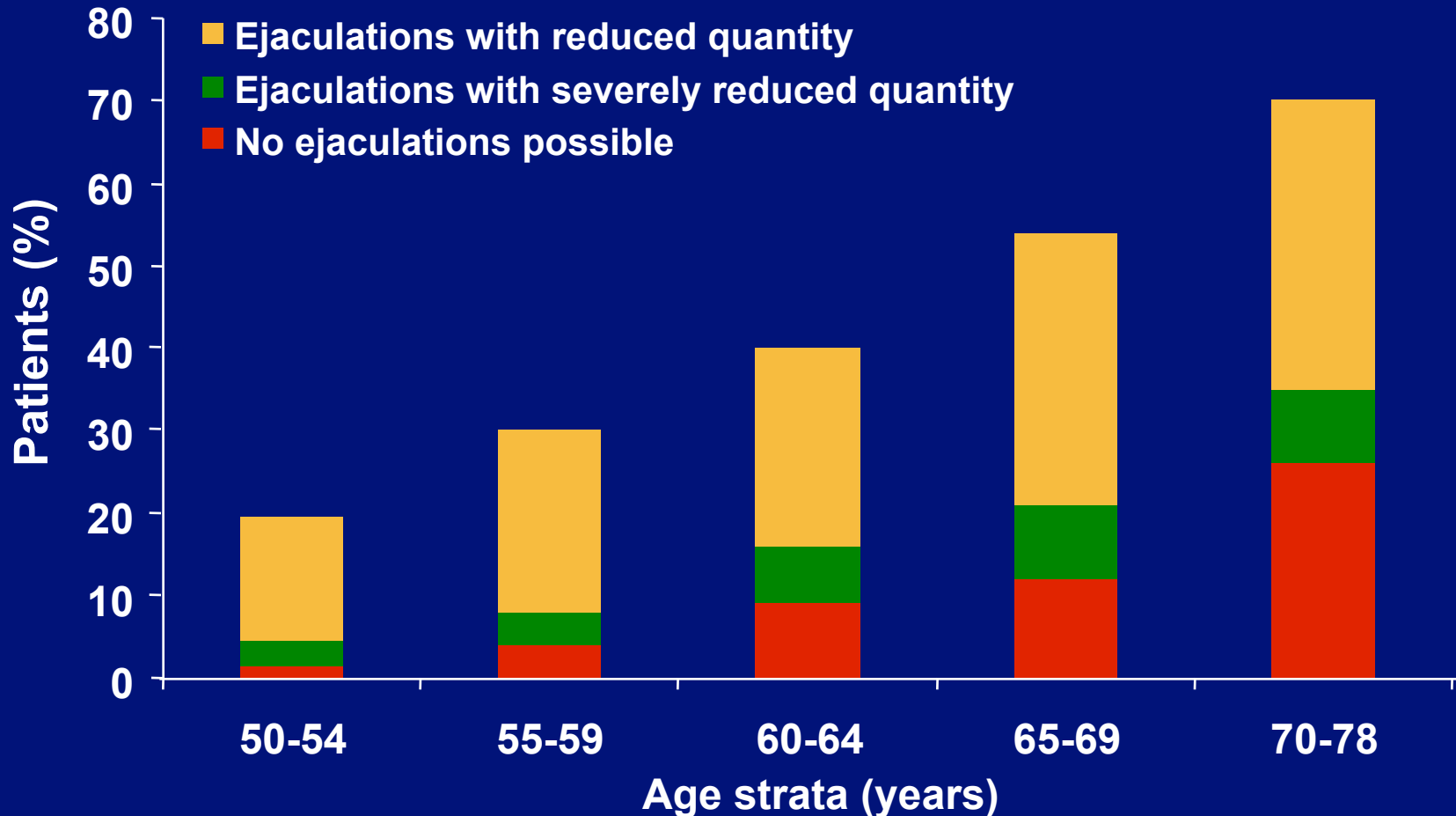
Inability to achieve orgasm

Odds ratio

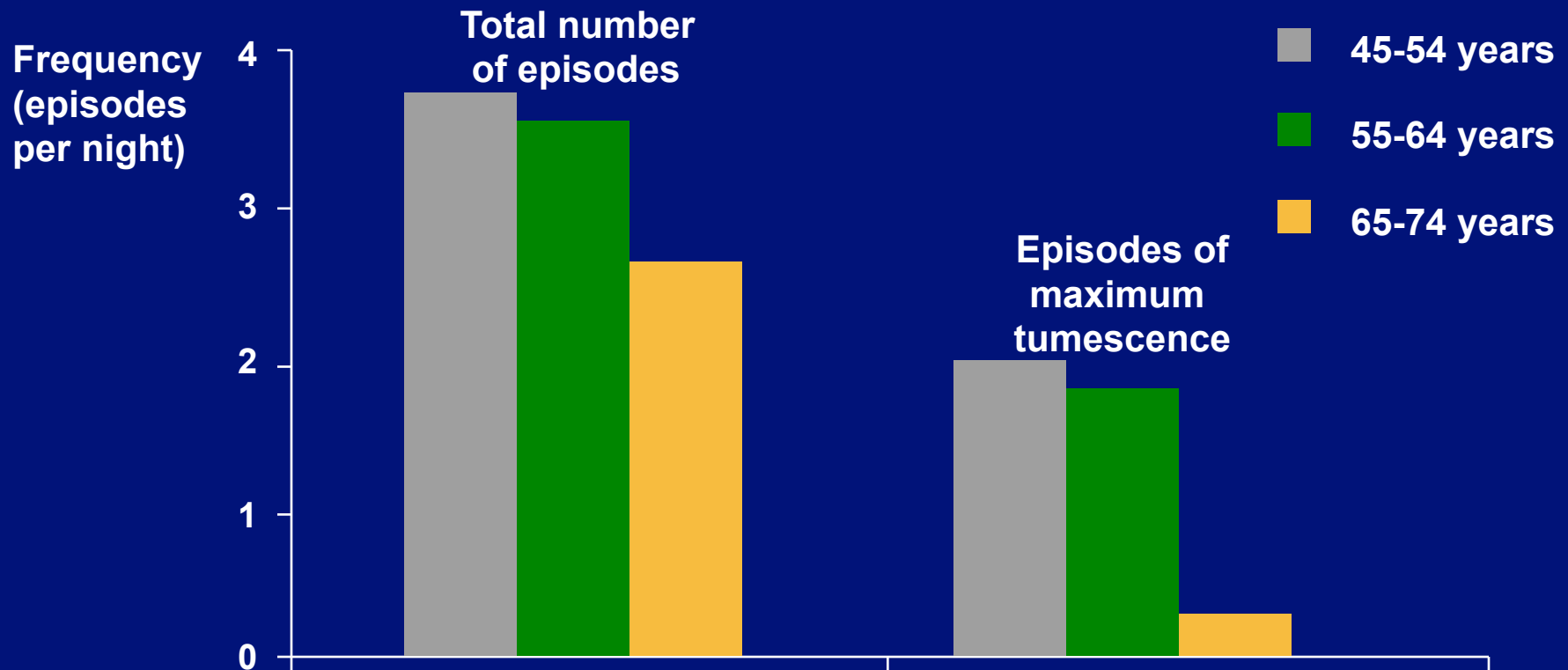
Laumann EO et al. *The Social Organization of Sexuality: Sexual Practices in the United States*. Chicago: University of Chicago Press, 1994.

Decrease in ejaculatory volume with age

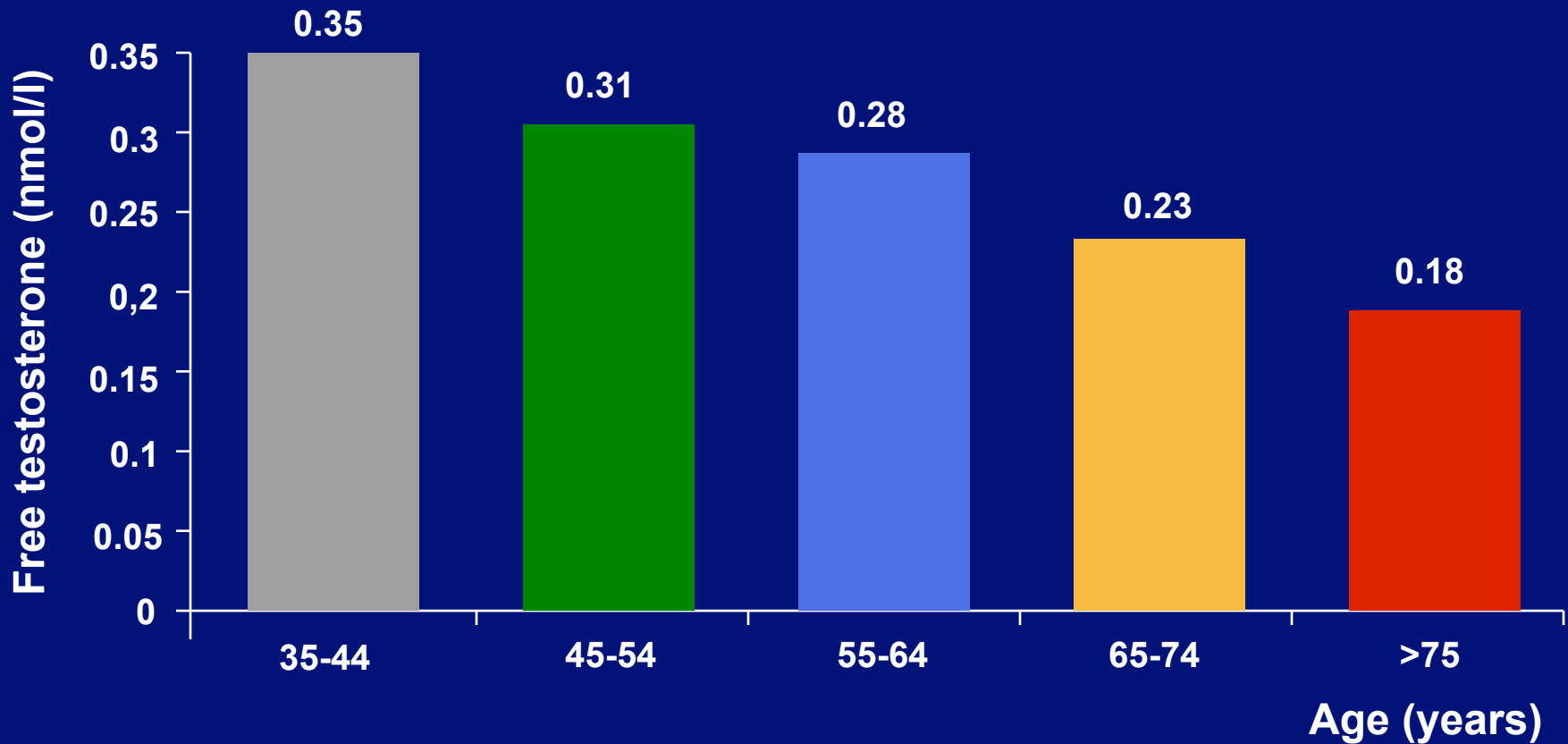
Blanker MH *et al. Urology* 2001; 57: 763-768.

Nocturnal penile tumescence/rigidity and aging

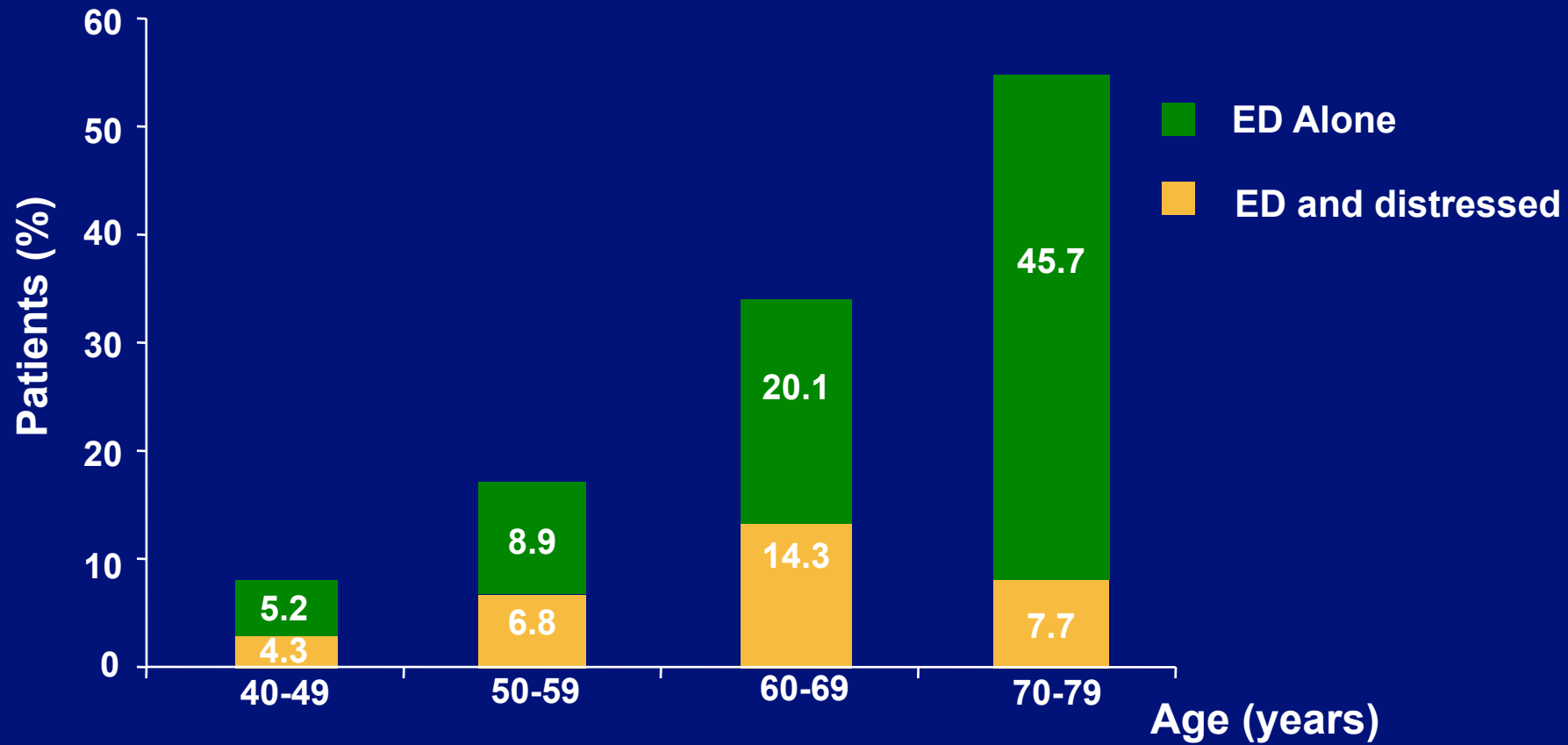
Schiavi RC. *Aging and Male Sexuality*. Cambridge University Press, 1999.

Free testosterone decreases with age

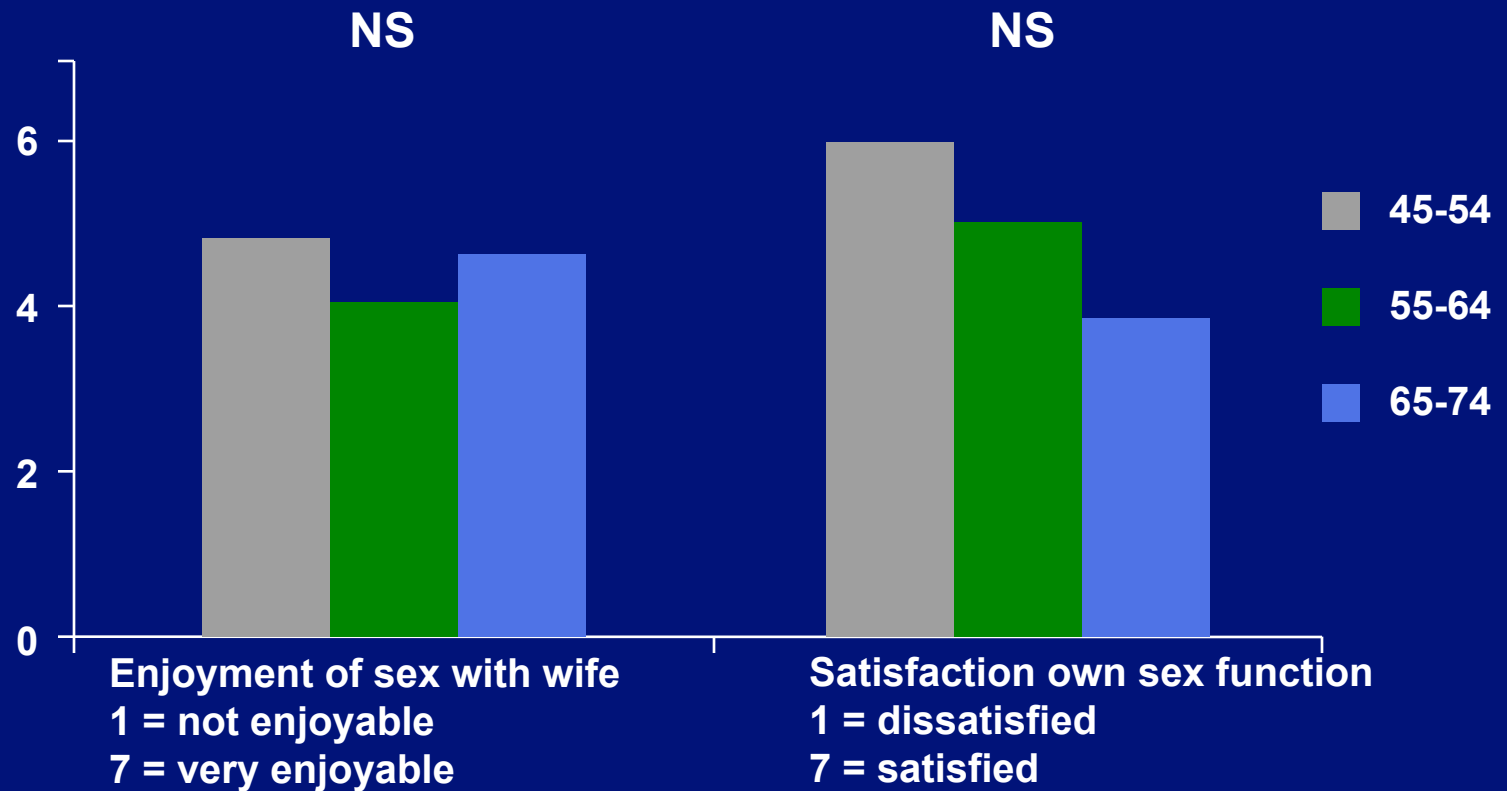
Androgens in the Aging Male. Vermeulen A, ed. New York: The Parthenon Publishing Group, 1996.

ED and dissatisfaction still high in the over-60s with ED

Braun M *et al.* *Int J Impot Res* 2000; 12: 305-311.

Sexual satisfaction by age

Schiavi RC. *Aging and Male Sexuality*. Cambridge University Press, 1999.

Αρκάς

ΠΑΠΠΟΥ, ΑΠΟ ΠΟΤΕ
ΕΧΕΙΣ ΝΑ ΓΑΜΗΣΕΙΣ;

ΠΟΛΥ ΚΑΙΡΟ! ΓΙΑΥΤΟ
ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΝΑ ΠΑΤΕ ΝΑ
ΠΑΙΞΕΤΕ ΚΑΠΟΥ ΑΛΜΟΥ...

ΕΜΜΗΝΟΠΑΥΣΗ ΚΑΙ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

ΑΝΤΙΘΕΤΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ, ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

• ΜΕΙΩΣΗ (ΑΛΛΑ -ΣΤΑΝΙΟΤΕΡΑ-ΑΥΞΗΣΗ)
ΟΡΓΑΣΜΙΚΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ (Hallstrom 1979)

• ΠΙΘΑΝΗ ΑΥΞΗΣΗ ΣΕΞ. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ
(Masters και Johnson, 1966, 1970 κλπ)

ΦΑΙΝΕΤΑΙ ΝΑ ΜΗΝ ΠΑΙΖΕΙ ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΟ
ΡΟΛΟ

ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ ΣΤΗΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΔΙΑΦΟΡΟΥ ΒΑΘΜΟΥ ΣΤΗΝ
ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣΕΞ

ΡΟΛΟΣ ΤΑΚΤΙΚΗΣ ΣΕΞ. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

ΟΙ ΜΑΣΤΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΕΞ. ΔΙΕΓΕΡΣΗ
ΜΙΚΡΗ/ΑΠΟΥΣΑ ΑΥΞΗΣΗ ΜΕΓΕΘΟΥΣ
ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ

ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ ΣΤΗΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

Η ΚΛΙΤΟΡΙΔΑ

ΑΠΟΥΣΙΑ (;) ΕΜΦΑΝΩΝ ΑΛΛΑΓΩΝ

ΕΜΦΑΝΙΣΗ SEX FLUSH

ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΗ

ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ ΣΤΗΝ ΣΞΞΟΥΑΛΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

ΜΥΙΚΗ ΣΥΣΤΑΣΗ

ΜΕΙΩΜΕΝΗ, (ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΕ ΟΡΓΑΣΜΟ ;)

ΕΞΟΙΔΗΣΗ ΧΕΙΛΕΩΝ ΑΙΔΟΙΟΥ

ΜΕΙΩΜΕΝΗ

ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ ΣΤΗΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

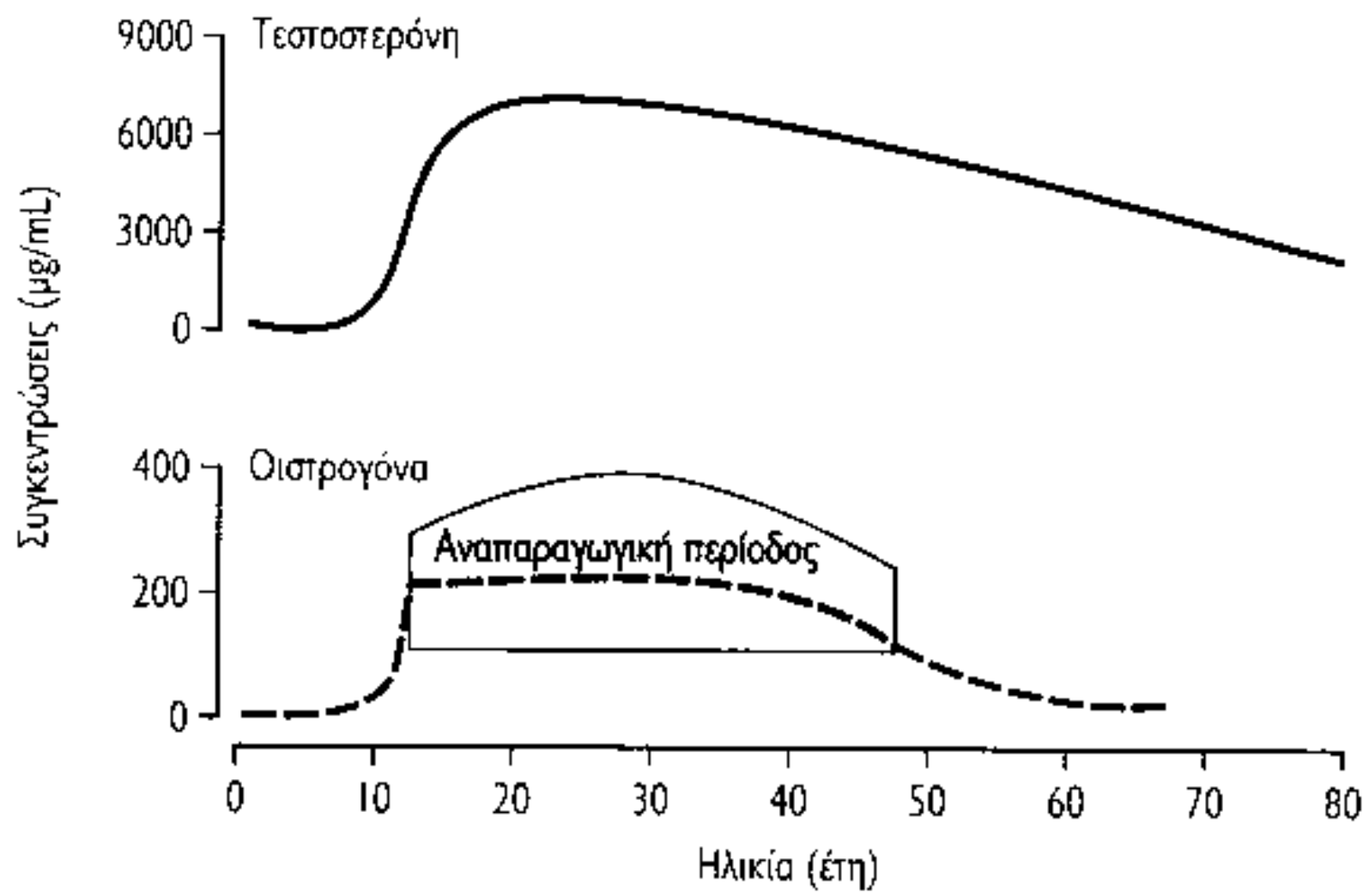
ΑΤΡΟΦΙΑ ΚΟΛΠΟΥ

ΕΛΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΙΧΩΜΑΤΩΝ ΚΟΛΠΟΥ

ΜΕΙΩΜΕΝΗ, ΜΕΙΩΣΗ ΔΙΑΤΑΤΟΤΗΤΑΣ

ΥΓΡΑΝΣΗ ΚΟΛΠΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΕΞ. ΔΙΕΓΕΡΣΗ

ΚΑΘΥΣΤΕΡΕΙ, ΜΕΙΩΜΕΝΗ

Γραφική παράσταση των συγκεντρώσεων τεστοστερόνης και οιστρογόνων με την πάροδο της ηλικίας (έτη)

σεξουαλικά προβλήματα στους ηλικιωμένους

Table 8. Prevalence of the most common sexual dysfunction as a function of age: men

Authors	Ref	Country	n	Age	ED (%)	HSD (%)	PE (%)	Inability to reach orgasm (%)	Dyspareunia (%)	
Nicolosi et al. 2004	4	Worldwide	13,618	40-49	5	7	13	5		
				50-59	9	9	14	6		
				60-69	12	12	17	11		
				70-80	22	16	18	17		
				Total	10	9	14	7		
Lindau et al. 2007	5	USA	528	57-64	30.7	28.2	29.5	16.2	3.0	
				547	65-74	44.6	28.5	28.1	22.7	3.2
				380	75-85	43.5	24.2	21.3	33.2	1.0

ED = erectile dysfunction; HSD = hypoactive sexual desire; PE = premature ejaculation

Table 8.2

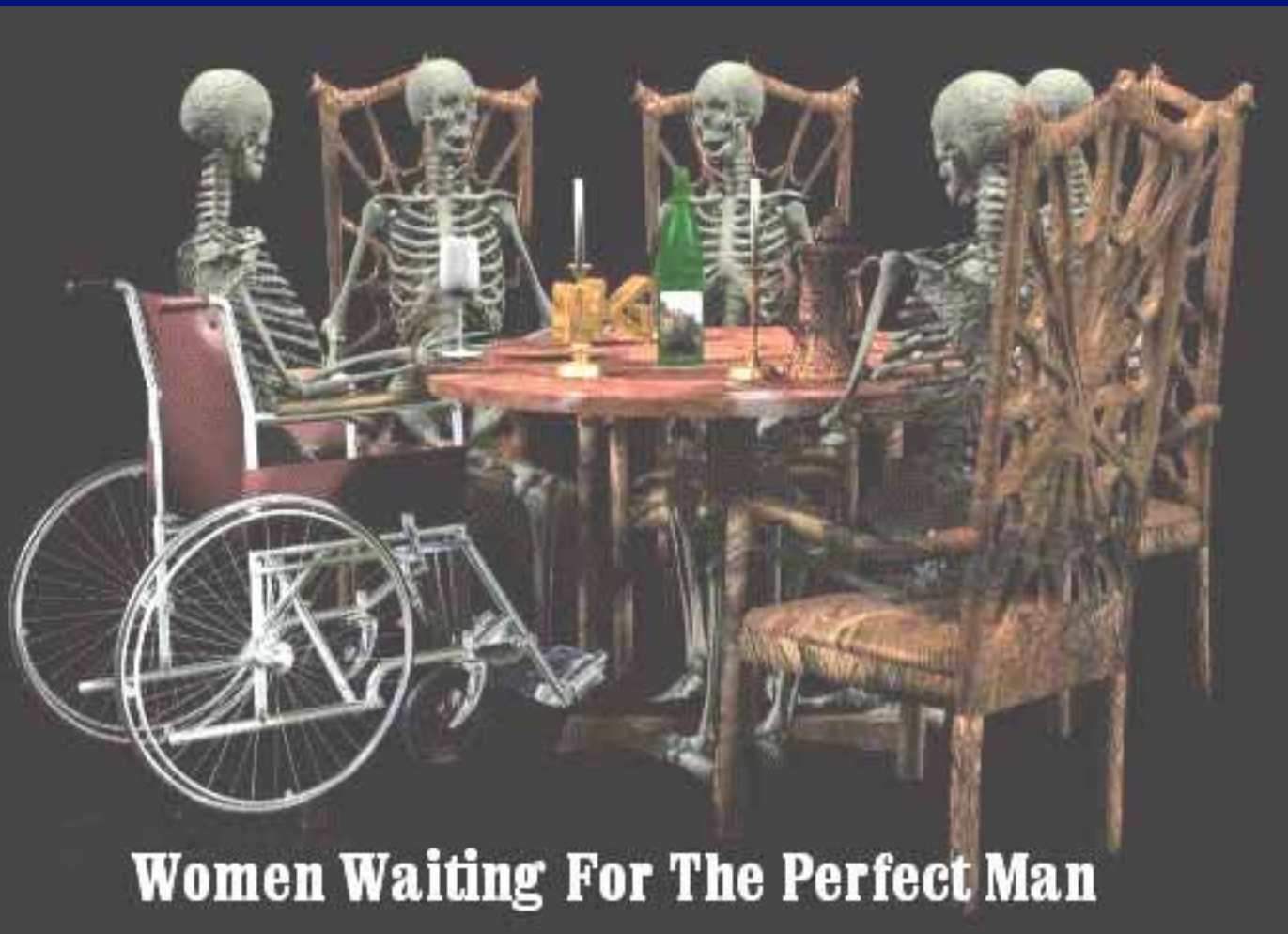
The prevalence of the most common sexual dysfunction as a function of age, number

Author	Country	n	Age	Difficulty with lubrication (%)	HSD (%)	Inability to reach orgasm (%)	Dyspareunia (%)	
Nicolosi et al. 2004	Worldwide	13,882	40-49	12	19	14	9	
			50-59	18	23	18	11	
			60-69	23	24	19	15	
			70-80	21	26	20	15	
			Total	16	21	16	10	
Lindau et al. 2007	USA	492	57-64	35.9	44.2	34.0	17.8	
			545	65-74	43.2	38.4	32.8	18.6
			513	75-85	43.6	49.3	38.2	11.8

HSD = hypoactive sexual desire

Ο ΣΥΝΤΡΟΦΟΣ

- ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ
- ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
- ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΣΧΕΣΗ
- ΜΕΙΩΣΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ
- ΑΠΩΝ

Women Waiting For The Perfect Man

ΑΛΛΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

- ΑΛΛΑΓΗ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΖΩΗΣ
- ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΕΣΗ ΣΕΞ.
ΣΥΝΤΡΟΦΩΝ
- ΟΙ ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΟΙ ΦΙΛΟΙ
- ΟΙΚΟΙ ΕΥΓΗΡΙΑΣ

ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

- ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΓΕΝΩΝ
- ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
«ΤΟ ΣΕΞ ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ»

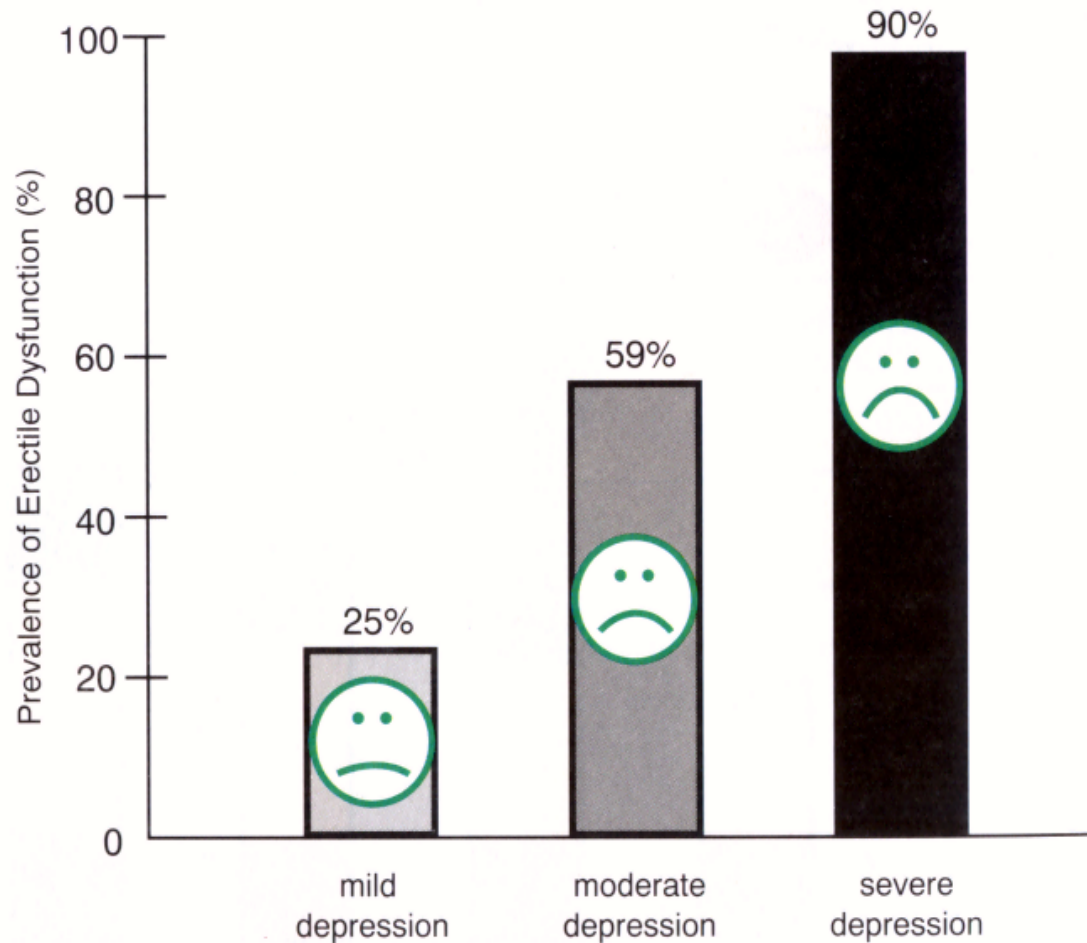
Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΟΨΙΜΗ ΕΝΗΛΙΚΗ ΖΩΗ

- Φυσιολογικές αλλαγές στην σεξ. λειτουργία
- Ασθένειες, εγχειρήσεις, φάρμακα
- Κοινωνικές προκαταλήψεις
- Χηρεία

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

- ΑΙΣΘΗΜΑ ΜΟΝΑΞΙΑΣ, ΚΑΤΑΘΛΙΨΗ
- ΑΛΛΕΣ ΨΥΧΙΚΕΣ ΝΟΣΟΙ
- ΦΑΡΜΑΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

κατάθλιψη και στυτική δυσλειτουργία

Association Between Depression and Prevalence of Erectile Dysfunction

Massachusetts Male Aging Study

η έρευνα

Η ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΠΑΦΩΝ ΣΤΗΝ ΜΕΣΗ
ΗΛΙΚΙΑ ΠΡΟΚΑΘΟΡΙΖΕΙ ΤΗΝ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ
ΤΟΥ ΣΕΞ. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΗ
ΗΛΙΚΙΑ

(Goldstein, Hatzichristou MASSACHUSETTS MALE AGING STUDY 1994)

η έρευνα

ΟΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΕΣ ΚΑΙ
ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ
ΕΠΗΡΕΑΖΟΝΤΑΙ ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΗΛΙΚΙΑ

ΑΛΛΑ

Η ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ
ΠΡΑΞΗ ΔΕΝ ΜΕΤΑΒΑΛΛΕΤΑΙ

Μελέτες για την επίπτωση της ηλικίας στη σεξουαλικότητα των ανδρών

Μελέτη	Έτος	Μέγεθος δείγματος ανδρών	Ηλικία σε έτη	Είδος δείγματος	Αποτελέσματα
Kinsey et al	1948	14.084 (106 άνω των 60)	<15–85	Μη αντιπροσωπευτικό (εθελοντές)	70% των ζευγαριών ήταν σεξουαλικά δραστήρια σε τακτική βάση. Η άμεση συχνότητα για τους >70 ετών ήταν 0,3 φορές την εβδομάδα
Συγχρονική (longitudinal) μελέτη του Πανεπιστημίου Duke	1954	123	>60	Μη αντιπροσωπευτικό (εθελοντές)	70% των σωματικά υγιών ζευγαριών είχαν τακτικές συνουσίες στην ηλικία των 68 ετών. Σε μερικές περιπτώσεις, η συχνότητα συνουσιών αυξήθηκε με την ηλικία
Masters & Johnson	1960	39 (20 άνω των 60 ετών)	51–89	Μη αντιπροσωπευτικό	Στη μελέτη βρέθηκαν άνδρες και γυναίκες που παρέμεναν σεξουαλικά δραστήριοι σε τακτική βάση. Το 70% των σωματικά υγιών ζευγαριών είχαν τακτικές συνουσίες στην ηλικία των 98 ετών. Σε μερικές περιπτώσεις, η συχνότητα συνουσιών αυξήθηκε με την ηλικία
Συγχρονική μελέτη της Βαλτιμόρης	1975 1977	628 (207 άνω των 60)	25–85	Μη αντιπροσωπευτικό	Η σεξουαλική συμπεριφορά κατά τη νεότητα, η κατάσταση της υγείας και η θετική προς το σεξ στάση συσχετίστηκαν με τη σεξουαλική δραστηριότητα των ηλικιωμένων
Person	1980	193	70	Αντιπροσωπευτικό (Gothenburg, Σουηδία)	Υγιείς άνδρες και γυναίκες με θετική εμπειρία και στάση στο σεξ, συνέχιζαν να απολαμβάνουν τη σεξουαλική λειτουργία
Star & Weiner	1981	282	60–91	Μη αντιπροσωπευτικό	Το 80% του δείγματος, άνδρες και γυναίκες, ήταν σεξουαλικά δραστήριοι. Το 50% είχαν σεξουαλικές επαφές σε τακτική βάση. Απ' αυτούς, το 50% είχαν μία ή περισσότερες συνουσίες την εβδομάδα

Μελέτη	Έτος	Μέγεθος δείγματος ανδρών	Ηλικία σε έτη	Είδος δείγματος	Αποτελέσματα
Brecher	1984	2402	50-93	Μη αντιπροσωπευτικό	Το 79% των ανδρών και το 65% των γυναικών ήταν σεξουαλικά δραστήριοι σε τακτική βάση. Το 58% των ανδρών και το 50% των γυναικών είχαν σεξουαλική επαφή κάθε εβδομάδα
Bretschneider & McCoy	1988	100	80-102	Μη αντιπροσωπευτικό	Η αξία της σεξουαλικής δραστηριότητας στο παρελθόν συσχετίστηκε με τη συχνότητα και απόλαυση της σεξουαλικής λειτουργίας
Diokno et al	1990	247	>60	Τυχαίο δείγμα (άγαμοι & έγγαμοι)	Το 73,8% των παντρεμένων ανδρών και το 55,8% των παντρεμένων γυναικών ήταν σεξουαλικά δραστήριοι
Marsiglio & Donnelly	1991	427	>60	Τυχαίο δείγμα (έγγαμοι)	Η ηλικία συσχετίστηκε σημαντικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά. Η συχνότητα επαφών δεν επηρεαζόταν από το φύλο ή τη φυλή
Mulligan & Moss	1991	427	30-99	Τυχαίο δείγμα (ταχυδρομημένο ερωτηματολόγιο)	Η κολπική συνουσία ήταν η προτιμώμενη σεξουαλική δραστηριότητα. Το σεξουαλικό ενδιαφέρον και η συχνότητα επαφών μειώνονταν βαθμιαία με την πρόοδο της ηλικίας
Schiavi	1992	77 ζεύγη	45-70	Επιλεγμένο δείγμα (υγιείς έγγαμοι ή με μόνιμο σύντροφο)	Η ηλικία μειώνει τις διάφορες σεξουαλικές συνιστώσες. Η απόλαυση της σεξουαλικής επαφής με τη σύζυγο δεν φάνηκε να μεταβάλλεται με την ηλικία
Fieldman	1994	1290	40-70	Τυχαίο δείγμα	Μείωση της σεξουαλικής δραστηριότητας με την ηλικία. Η σεξουαλική απόλαυση δεν μεταβάλλεται με την πρόοδο της ηλικίας. Η αδυναμία σύσης δεν είναι απαραίτητο να συνοδεύει την πρόοδο της ηλικίας, αλλά η συχνότητά της αυξάνεται εξαιτίας των συνδρόμων της ηλικίας φασμαίων

USE IT OR LOSE IT!

Θεραπευτικές προσεγγίσεις

Sensate focus exercises (ασκήσεις αισθητηριακής επικέντρωσης)

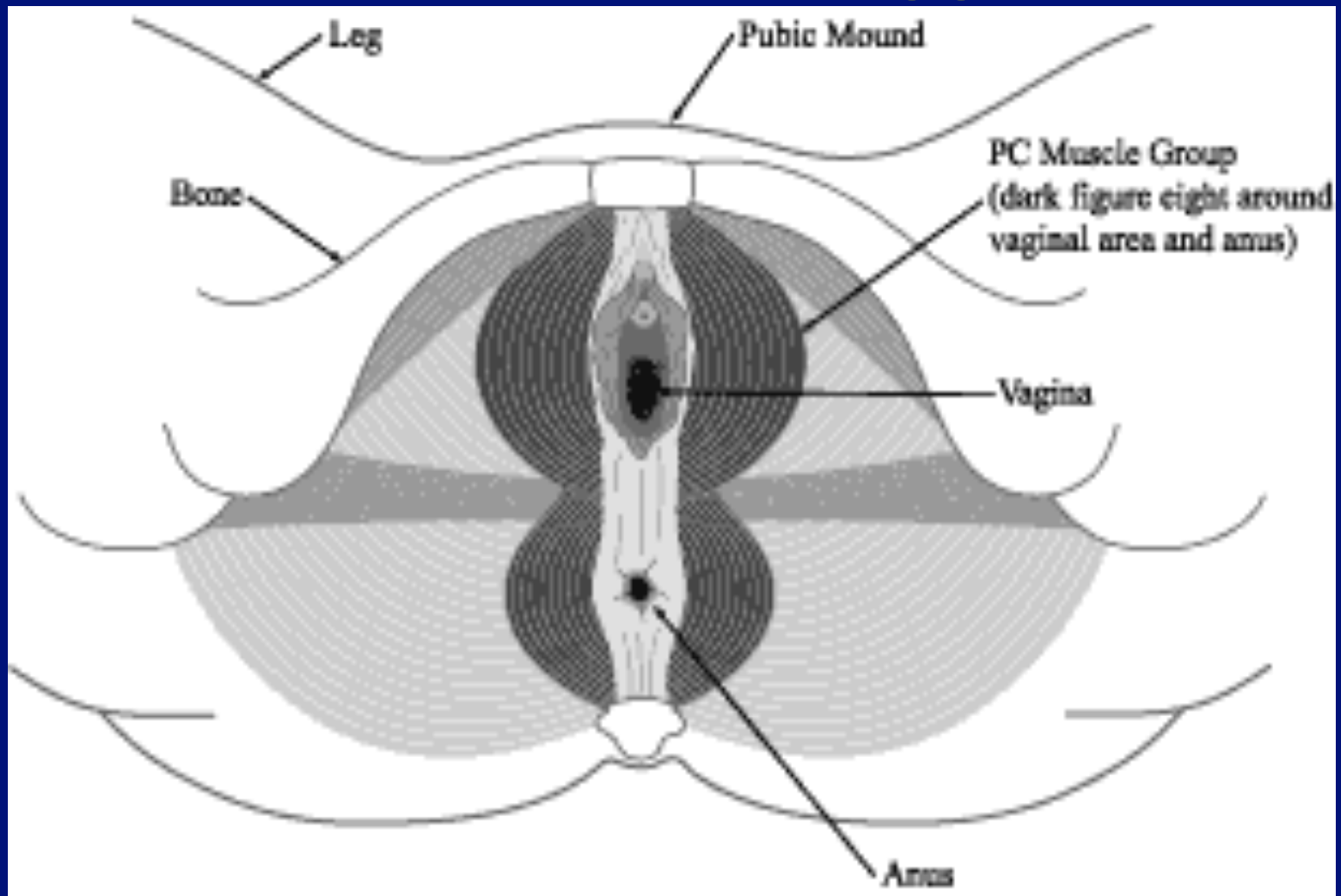
VACUUM PENIS PUMP

ενδοπειϊκές ενέσεις για ΕD

- 1982 Virag παπαβερίνη
- 1985 Zornioti παπαβερίνη-φαιντολαμίνη
- 1986 Adaicar-Ishi προσταγλανδίνη E1 (PGE1)
- 1988 Goldstein (tri-max)
παπαβερίνη-φαιντολαμίνη-προσταγλανδίνη E1

ηβροκοκκυγικοί μύες- -ασκήσεις Kegel

TREATMENT

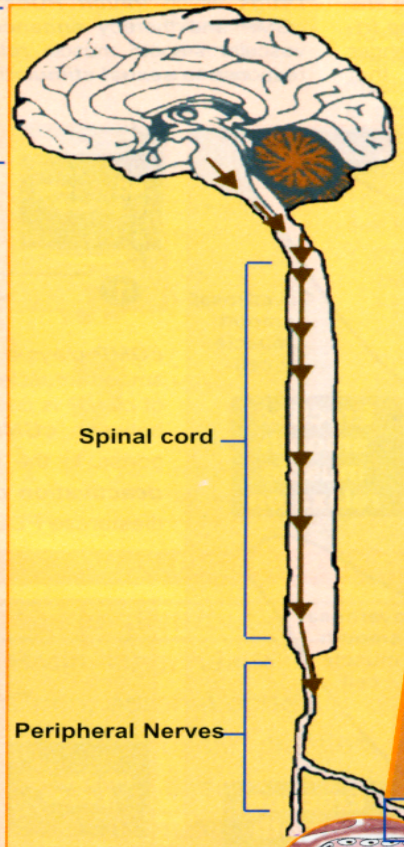
PHARMACOLOGICAL THERAPY

1

Centrally acting drugs (Brain)

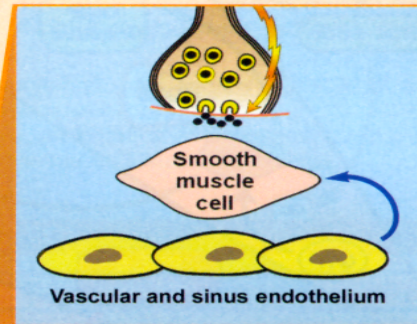
Apomorphine (oral)

Yohimbine (oral)

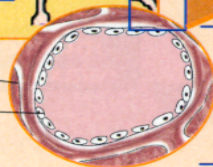

Pharmacological therapies can act **centrally**, or **peripherally** on the end organ (penis) or **both**.

These drugs act via various pathways leading to a **decrease of** penile smooth muscle **intracellular Ca⁺⁺** inducing smooth muscle **relaxation** and **promoting erection**.

Smooth muscle
Endothelial cells

2

Peripherally acting drugs. End-organ (Penis)

Oral	Intracavernosal and topical
PDE5 Inhibitors	Phentolamine
• Sildenafil	PGE1
• Tadalafil	Papaverine
• Vardenafil	
Yohimbine	

Χειρουργική/προθέσεις

KY gel

συμπεράσματα

συμπεράσματα

Στους ηλικιωμένους

- εμφανίζονται αλλαγές στην φυσιολογία της σεξουαλικής λειτουργίας
- τα σεξουαλικά προβλήματα είναι συχνά πολυπαραγοντικά και ο οργανικός παράγοντας σημαντικός
- μπορεί να υπάρχει ενδιαφέρον για το σεξ και επιθυμία να αντιμετωπισθούν οι πιθανές σεξουαλικές δυσκολίες

σεξουαλικότητα και ψυχική και νευρολογική νόσος

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΕΣ ΝΟΣΟΙ

PATHOPHYSIOLOGY: Psychogenic ED - Endocrine ED

1

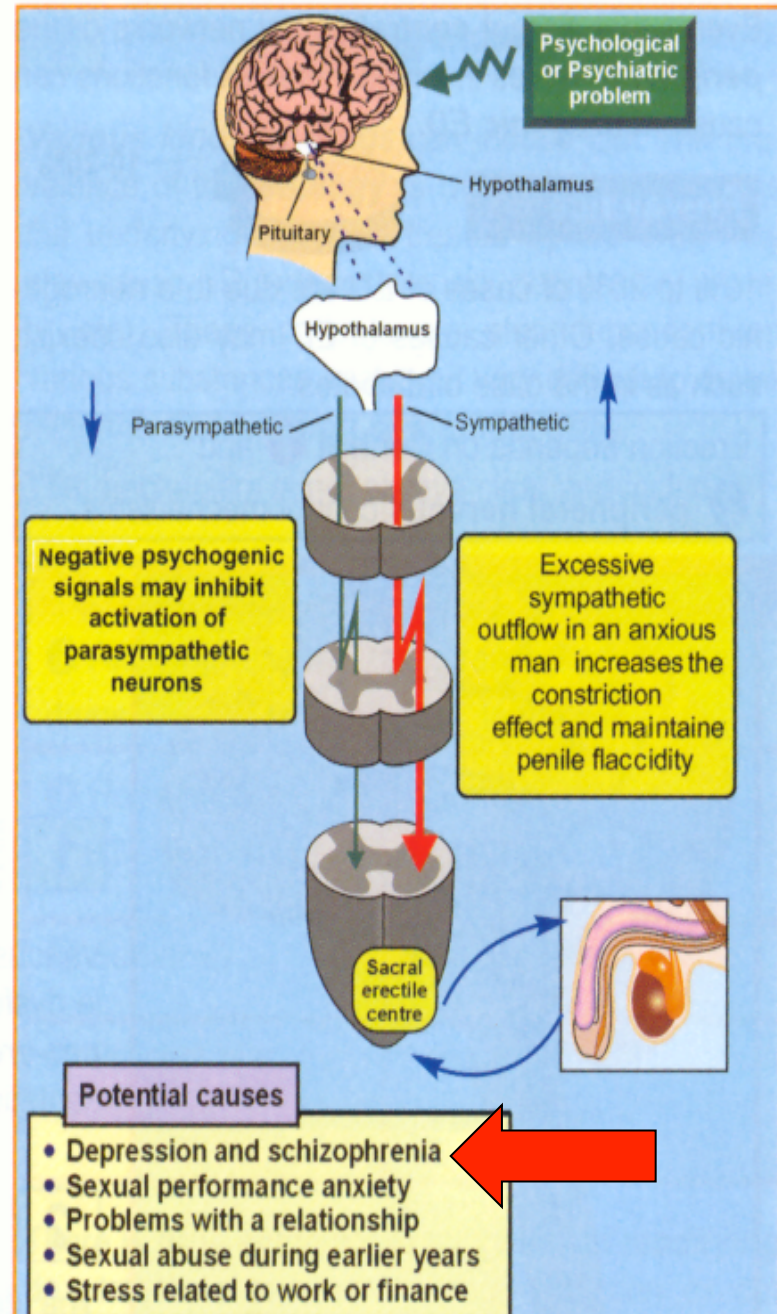
Psychogenic ED

It has been clearly established that **male sexual dysfunction** is associated with **psychological disorders**. Emotional problems, anxiety or stress are significantly associated with a low level of desire, ED and premature ejaculation. There is also a clearly established **association between ED and depression**.

In **primary psychological erectile dysfunction**, the cause is generally found in the patient's past (social situation, sexual abuse, education, etc.) **Secondary psychological erectile dysfunction** is mainly due to specific situations, such as performance anxiety, depression and partner relationship problems.

The neurological mechanisms of this dysfunction are complex and have not been fully elucidated:

- 1 Psychogenic signals may **inhibit** activation of NO-mediated parasympathetic **nerves**.
- 2 **Excessive sympathetic outflow** in an anxious man may increase the constriction effect on penile smooth muscle tone and maintain penile flaccidity.

σεξουαλικότητα και ψυχική νόσος

κύρια σημεία (EFS/ESSM syllabus 2013):

- τουλάχιστον οι μισοί ασθενείς με συναισθηματικές διαταραχές αντιμετωπίζουν σεξουαλικές δυσκολίες
- αμφίδρομη σχέση ανάμεσα σε συναισθηματικές διαταραχές και σεξουαλική δυσλειτουργία

σεξουαλικότητα και ψυχική νόσος

κύρια σημεία (EFS/ESSM syllabus 2013):

- στους ασθενείς με συναισθηματικές διαταραχές το σεξουαλικό ενδιαφέρον, διέγερση, οργασμός και ικανοποίηση, μπορεί να επηρεάζονται τόσο από την ψυχοπαθολογία όσο και από την φαρμακοθεραπεία

- τα αντικαταθλιπτικά μπορεί να προκαλέσουν, χειροτερεύσουν ή βελτιώσουν την σεξουαλική δυσλειτουργία

σεξουαλικότητα και ψυχική νόσος

κύρια σημεία (EFS/ESSM syllabus 2013):

• η μείωση του άγχους, η συμβουλευτική και η υποστήριξη μετά από τραυματική/δυσάρεστη εμπειρία μπορεί να έχουν προληπτική επίδραση στην ανάπτυξη ΣεξΔυσ στις αγχώδεις διαταραχές

σεξουαλικότητα και ψυχική νόσος

κύρια σημεία (EFS/ESSM syllabus 2013):

- περίπου οι μισοί ασθενείς με σχιζοφρένεια εμφανίζουν ΣεξΔυσ
- αρνητική επίδραση στην σεξουαλικότητα και στις διαπροσωπικές σχέσεις λόγω των θετικών και αρνητικών συμπτωμάτων
- τα δεύτερης γενιάς αντιψυχωτικά εμφανίζουν γενικά λιγότερες σεξουαλικές παρενέργειες

σεξουαλικότητα και ψυχική νόσος

κύρια σημεία (EFS/ESSM syllabus 2013):

- τάσεις της προσωπικότητας μπορεί να είναι προβλεπτικοί παράγοντες για την σεξουαλική συμπεριφορά και γι την ανάπτυξη ΣεξΔυσ
- Αρνητική σχέση σεξουαλικότητας με νευρωτισμό, οιστριονικά στοιχεία, μεταιχμιακή ΔΤ
- Θετική με εξωστρέφεια

σεξουαλικότητα και ψυχική νόσος

κύρια σημεία (EFS/ESSM syllabus 2013):

- ελλιπής εντοπισμός της ΣΕΞΔυσ στους ψυχικά ασθενείς από τους επαγγελματίες Υγείας
- η κατάλληλη θεραπεία της ψυχικής νόσου μπορεί να βελτιώσει την σεξουαλική λειτουργία

σεξουαλική δυσλειτουργία και ψυχική νόσος

τόσο η ψυχική νόσος όσο και η σεξουαλική λειτουργία έχουν πολυπαραγοντικό και σύνθετο χαρακτήρα

συχνά υπάρχουν κενά σε θέματα αιτιολογίας και (παθο)φυσιολογίας και στις καταστάσεις

συχνά είναι δύσκολο να εντοπισθεί με ακρίβεια η ακριβής αιτιολογία του σεξουαλικού προβλήματος στην ψυχική νόσο

αίτια σεξουαλικής δυσλειτουργίας στην ψυχική νόσο

- Αποτέλεσμα της νόσου
- Σωματική/ψυχιατρική συνοσηρότητα
- Παρενέργειες ψυχιατρικών φαρμάκων
(σεξουαλικές/μη σεξουαλικές)
- Παρενέργειες μη ψυχιατρικών φαρμάκων
(σεξουαλικές/μη σεξουαλικές)
- Διαπροσωπικοί και ψυχοκοινωνικοί παράγοντες
- Εξαρτήσεις

Συνδυασμένα αίτια

σεξουαλική ανταπόκριση και νευροδιαβιβαστές

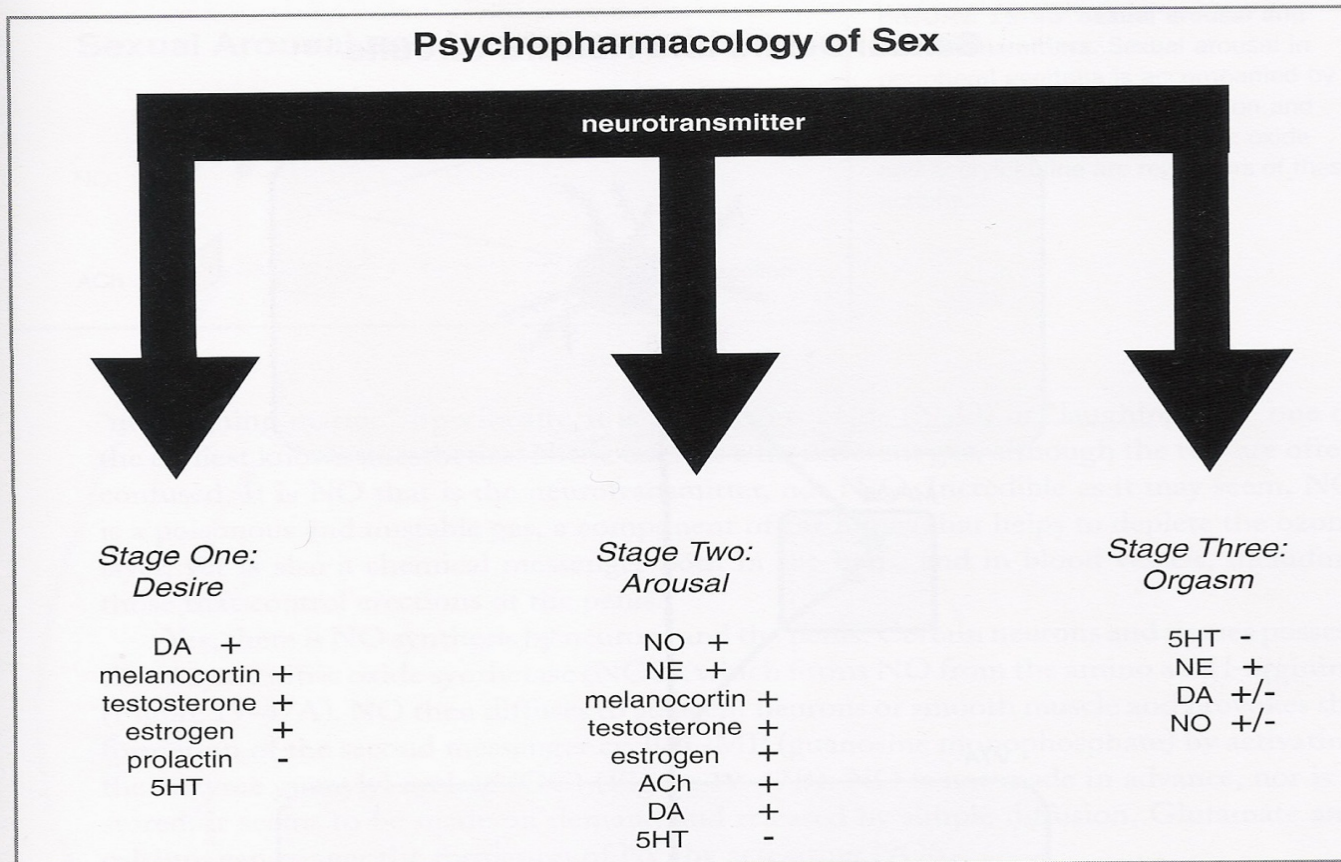

FIGURE 19-44 Psychopharmacology of sex. The neurotransmitters involved in the three stages of the psychopharmacology of the human sexual response are summarized here. In stage 1, desire, dopamine (DA), melanocortin, testosterone, and estrogen exert a positive influence, while prolactin and serotonin (5HT) have negative effects. In stage 2, arousal correlates with erection in men and genital swelling and lubrication in women. Several neurotransmitters facilitate sexual arousal, including nitric oxide (NO), norepinephrine (NE), melanocortin, testosterone, estrogen, acetylcholine (ACh), and DA. As with desire, 5HT has a negative effect. Stage 3, orgasm, which is associated with ejaculation in men, is inhibited by 5HT and facilitated by NE; DA and NO may have weak positive influences.

συναισθηματικές διαταραχές

συμπτώματα της κατάθλιψης

Symptom-Based Algorithm for Antidepressants Part Four: Deconstruct Into Common Non-DSM-IV Residual Symptoms

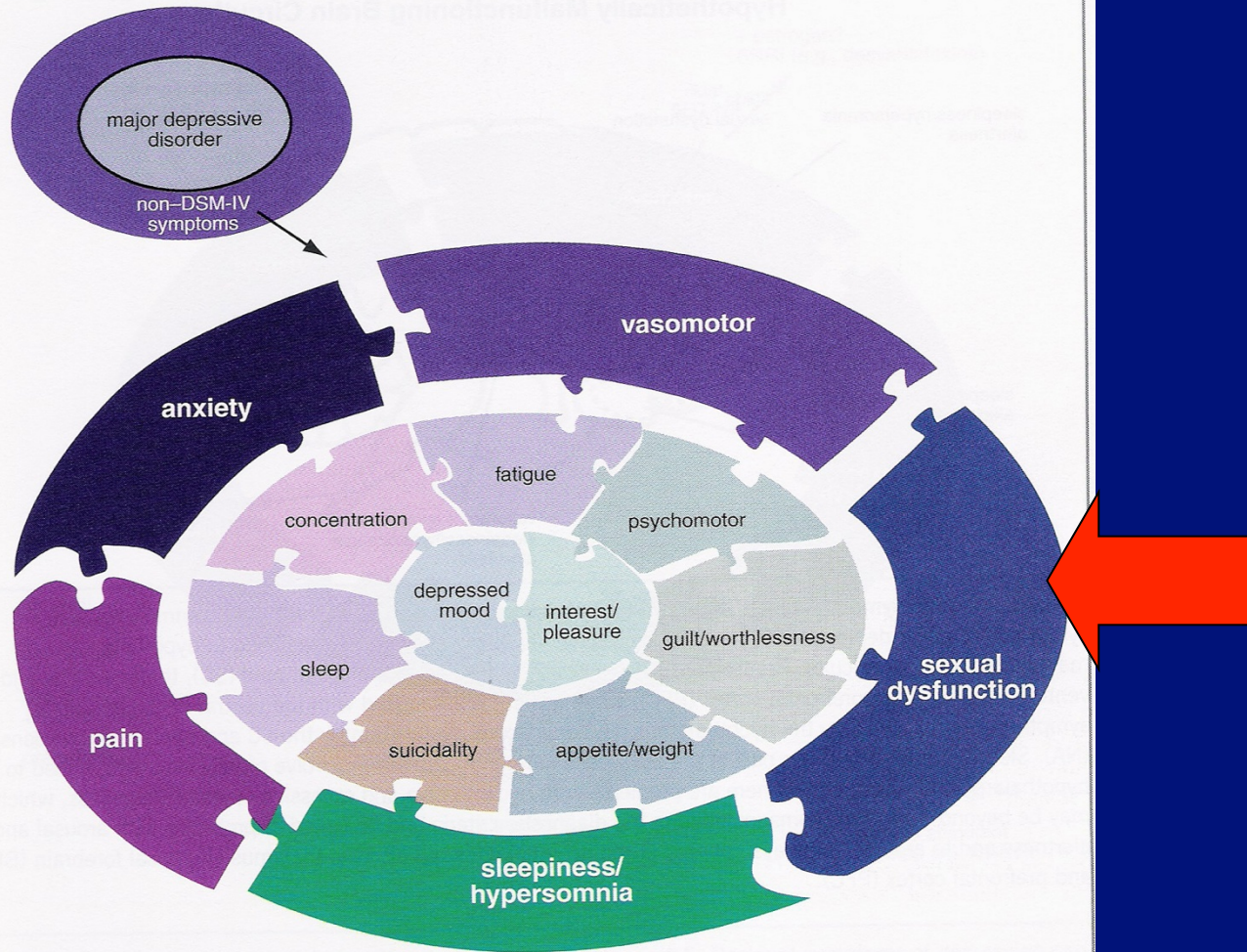

FIGURE 12-124 Symptom-based algorithm for antidepressants, part 4. There are several common symptoms of depression that are nonetheless not part of the formal diagnostic criteria for major depressive disorder. These include painful physical symptoms, excessive daytime sleepiness/hypersomnia with problems of arousal and alertness, anxiety, vasomotor symptoms, and sexual dysfunction.

κατάθλιψη

- Οι περισσότεροι ασθενείς με κατάθλιψη εμφανίζουν σημαντική μείωση στην σεξουαλική τους επιθυμία.

Masters HM et al , Human Sexuality 5th edition, Harper Collins 1995

- Στυτική δυσλειτουργία ή ανοργασμία στο 1/3 των ασθενών αυτών

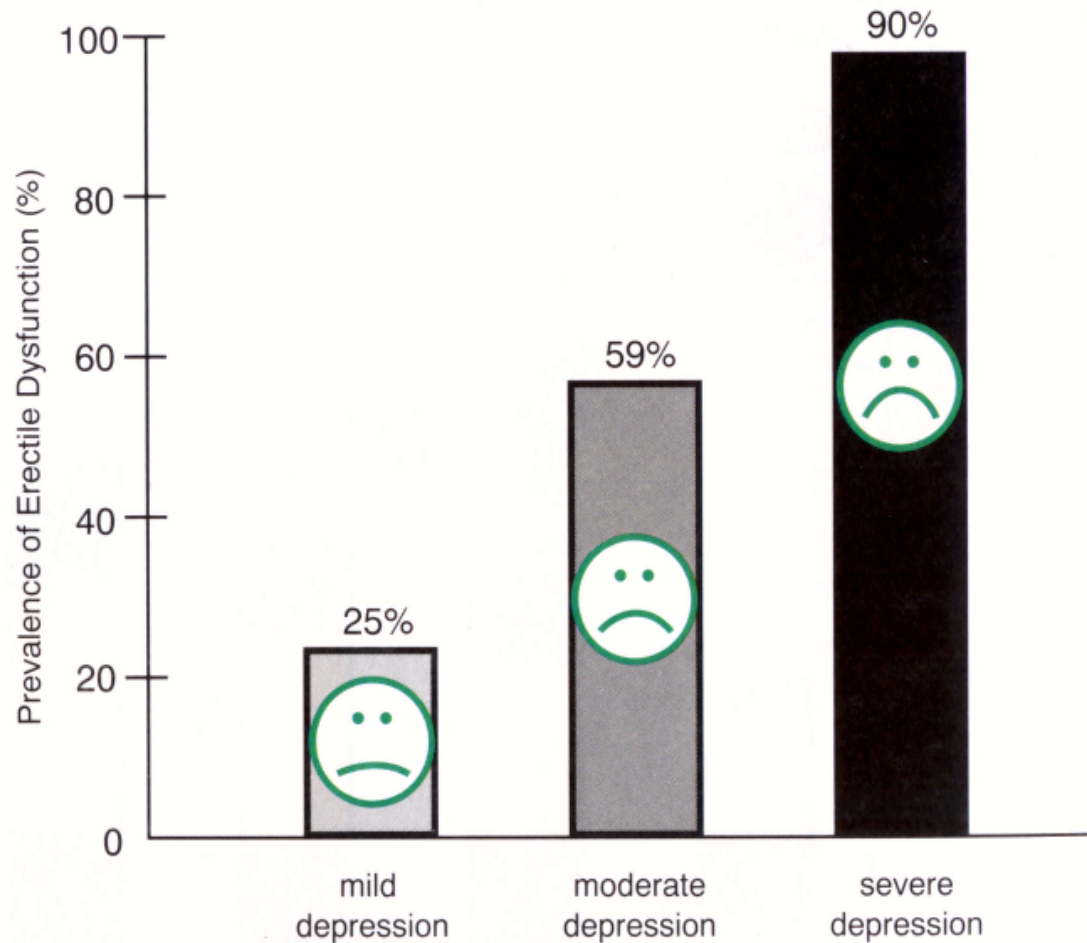
Kolodny Masters & Johnson 1979

κατάθλιψη

- Μειωμένη σεξ. επιθυμία και στα δυο φύλα
- Η εικόνα μπορεί να συγχέεται με πρωτοπαθή συζυγική δυσαρμονία
- Οι PDE iηh μπορεί να μην επαρκούν για την θεραπεία στυτικής δυσλειτουργίας αν δεν αντιμετωπισθεί επιτυχώς η κατάθλιψη
- Σε λίγους ασθενείς εμφανίζεται αύξηση της σεξουαλικής επιθυμίας ή σεξ. δραστηριότητα καταναγκαστικού χαρακτήρα (διερεύνηση για διπολική διαταραχή)

(Kaplan & Sadock`s Comprehensive Textbook of Psychiatry, 8th edition, Lippicott Williams & Wilkins 2005)

κατάθλιψη και στυτική δυσλειτουργία

Association Between Depression and Prevalence of Erectile Dysfunction

Massachusetts Male Aging Study

σεξουαλικές παρενέργειες των ψυχοτρόπων

σεξουαλικές παρενέργειες των ψυχοτρόπων

- έμμεσες
- άμεσες

σχιζοφρένεια

αντιλήψεις

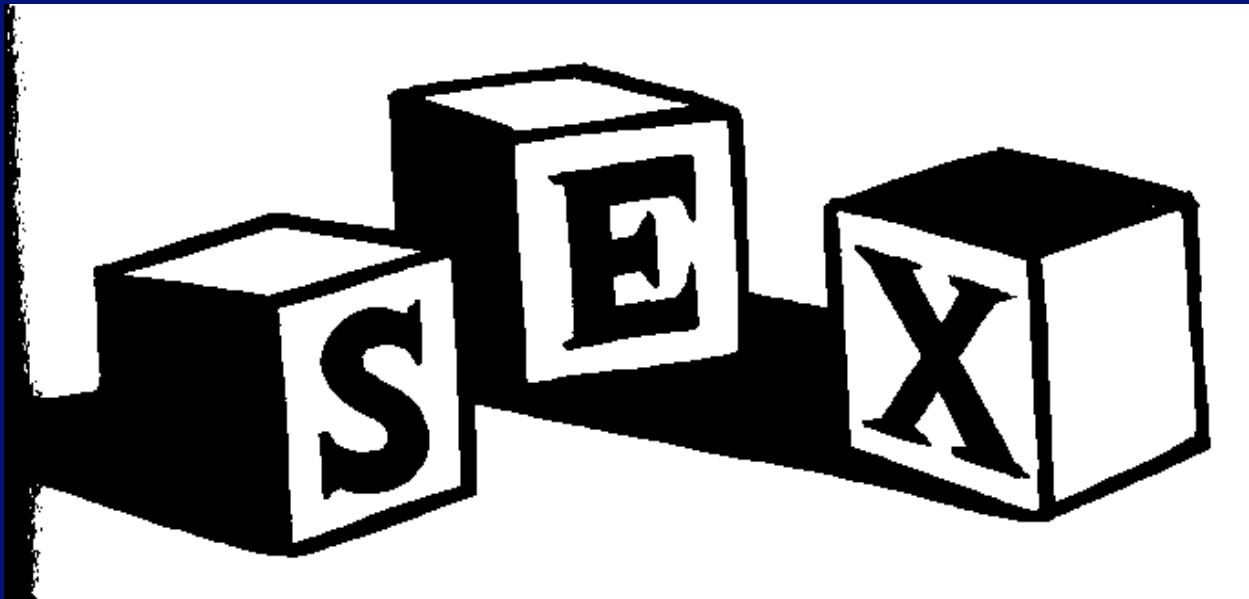
• Στην αρχή του 20^{ου} αιώνα πιστεύονταν από πολλούς ότι οι «σεξουαλικές υπερβολές» μπορεί να προκαλέσουν στο άτομο απώλεια των λογικών του
(Von Kraft Ebbing 1904)

Kelly D., Konley R., sexuality and schizophrenia: a review, Schizophrenia Bulletin 30 (4): 767-79, 2004

αντιλήψεις

- Ως τα 70ς, σε αντίθεση με σήμερα, πιστεύονταν από πολλούς ότι η σεξουαλική δραστηριότητα στους σχιζοφρενείς συμβάλλει στην περαιτέρω ανάπτυξη της νόσου

Pinderhughes et al 1972

αντιλήψεις

- Σήμερα πιστεύεται ότι η ανησυχία για συμπτώματα σεξ. δυσλειτουργίας μπορεί να αναζωπυρώσει τα ψυχιατρικά συμπτώματα
Sullivan & Lukoff 1990

η έρευνα

- Η βιβλιογραφία για την σεξουαλική ζωή των ασθενών (ιδιαίτερα των γυναικών) με σχιζοφρένια είναι περιορισμένη (1,2)
- Η σχέση μεταξύ σεξουαλικότητας και σχιζοφρένειας είναι σύνθετη (1)

(1) Kelly D., Konley R., *sexuality and schizophrenia: a review*, *Schizophrenia Bulletin* 30 (4): 767-79, 2004

(2) Volman L. Ladeen J, *Uncovering the sexual self in people with schizophrenia*, *J Psych Ment Health Nurs* 14(4):411-7, June 2007

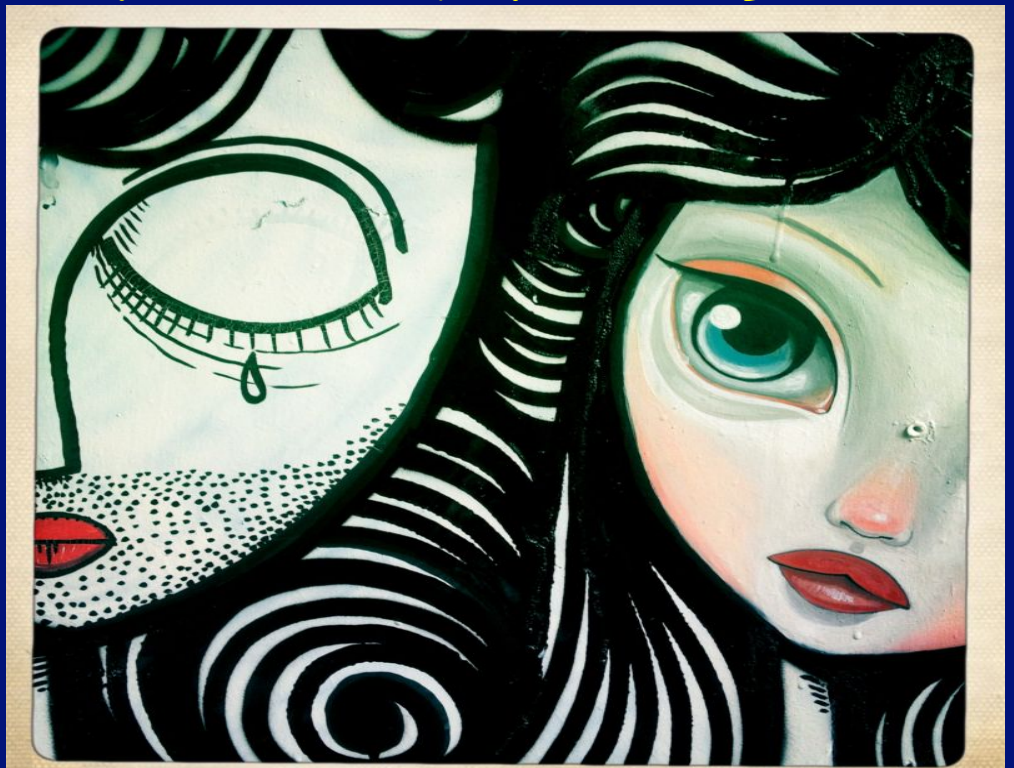
σεξ. συμπεριφορά και σχιζοφρένεια: αιτίες προβλημάτων

- Κοινωνικοί παράγοντες (πχ δυσκολίες εύρεσης συντρόφου)
- Σεξ. Κακοποίηση (:)
- Πρακτικοί παράγοντες (πχ συνθήκες νοσηλείας)
- Η στάση του/της συντρόφου
- Η στάση των Υπηρεσιών Υγείας

ελάττωση της σεξ. δραστηριότητας

- Χαμηλή αυτοπεποίθηση
- Λίγες προσωπικές σχέσεις
- Απώλεια ελέγχου παρορμητικότητας
- Συμπτώματα πχ έλλειψη ενδιαφέροντος, ανηδονία

Kelly D., Konley R, 2004

ávoia

Άνοια

- Άνοια και διαπροσωπικές/σεξουαλικές σχέσεις
- Συναίνεση για σεξουαλική δραστηριότητα
- Σεξουαλική κακοποίηση
- Σεξουαλικά επιθετική / ανάρμοστη συμπεριφορά

φροντιστές στην τρίτη ηλικία

Πολλοί φροντιστές είναι στην τρίτη ηλικία.
Ψυχοπιεστικοί παράγοντες στην τρίτη ηλικία:

- Βιολογικοί
- Περιβαλλοντικοί (συνταξιοδότηση, μείωση εισοδήματος, αλλαγές τρόπου ζωής)
- Ψυχολογικοί (απώλειες προσώπων/πένθος, αλλαγές στη νοητική λειτουργία)
- Κοινωνικοί, πολιτισμικοί

(Πολίτης Α, Πασσά Μ., στο Τσολάκη Μ., Κάζης Α., «Ανοια-ιατρική και κοινωνική πρόκληση» University Studio Press 2005)

επιβάρυνση

- υπολογίζεται ότι το 80% της φροντίδας των ασθενών με άνοια παρέχεται από τους συγγενείς
- αντικειμενική επιβάρυνση (πχ οικονομικές επιπτώσεις, μείωση ελεύθερου χρόνου) και υποκειμενική (κυρίως ψυχολογική) επιβάρυνση
- ψυχολογική επιβάρυνση = συναισθηματική απάντηση στις αλλαγές επικοινωνίας και στη σχέση συντροφικότητας ασθενή-μελών οικογένειας

φροντιστές και ασθενής

Πιθανώς αναπτύσσονται αισθήματα εχθρότητας προς τον ασθενή αν οι φροντιστές θεωρούν ότι

- οι διαταραχές συμπεριφοράς υπόκεινται στον έλεγχο του ασθενή,
- οι διαταραχές μνήμες αποτελούν ανευθυνότητα
- οι ερωτήσεις του είναι προσπάθεια για να ενοχλήσει, κλπ

(Πολίτης Α, Πασσά Μ., στο Τσολάκη Μ., Κάζης Α., «΄Ανοια-ιατρική και κοινωνική πρόκληση»
University Studio Press 2005)

νευρολογικές νόσοι

Κακώσεις της ΣΣ

Κακώσεις της ΣΣ

- Ατύχημα, νόσος (πχ Ca), ιατρογενής
- Μπορεί να επηρεασθεί η σεξουαλική επικοινωνία ανάμεσα στον εγκέφαλο και στο υπόλοιπο σώμα (χειρότερα σε υψηλότερη βλάβη)
- Πλήρης η μερική διατομή
- Σε βλάβη άνω του T6, πιθανώς autonomic dysreflexia με πολύ υψηλή ΑΤ, από διείδυση με full vagina ή full rectum

Κακώσεις της ΣΣ

- Ανάγκη για μακρά σε χρονική διάρκεια επανένταξη με ποικίλα αποτελέσματα
- Ποικίλοι σωματικοί και ψυχολογικοί-κοινωνικοί παράγοντες παίζουν ρόλο

Κακώσεις της ΣΣ (πλήρης διατομή)

Άνω T11

- Αδυναμία για ψυχογενή στύση και ύγρυνση
- Δυνατότητα για αντανακλαστική στύση και ύγρυνση
- Πιθανώς στύση με καθαρισμό του πέους από μια μη ελκυστική νοσηλεύτρια κι όχι από στριπ τίζ
- Πιθανώς δυνατές εκσπερμάτιση και νυκτερινές στύσεις

Κακώσεις της ΣΣ (πλήρης διατομή)

T11-L2

- Δυνατότητα για ψυχογενή στύση και ύγρυνση ανάλογα με τον βαθμό της βλάβης
- Δυνατότητα για αντανακλαστική στύση και ύγρυνση
- Διαταραχή στη φάση *emission*, ανέπαφη η εξώθηση

Κακώσεις της ΣΣ (πλήρης διατομή)

L2-S4

- Δυνατότητα για ψυχογενή και αντανακλαστική στύση και ύγρανση
- Δυνατότητα εκσπερμάτισης

Κακώσεις της ΣΣ (πλήρης διατομή)

S2 -S4

- Δυνατότητα για ψυχογενή στύση και ύγρυνση
- Αδυναμία για αντανακλαστική στύση και ύγρυνση
Ανέπαφη η φάση emission, δεν επιτυγχάνεται η εξώθηση (το σπέρμα απλά βγαίνει απ το πέος)
- σε απώλεια οργασμού από ερεθισμό πέους ή κλειτορίδας, εφικτός σε μερικές περιπτώσεις ο οργασμός με άμεσο ερεθισμό τραχήλου μήτρας ή προστάτη

Κακώσεις της ΣΣ-θέματα Θεραπείας

- Πειραματισμός «δεν ξέρουμε πως θα αντιδράσει το σώμα σου, δοκίμασε το» !
- Χρήση όλων των διαθέσιμων στρατηγικών/ μέσων
- Δονητές , ειδικός δονητής FertiCare
- Γνωσιακή επαναδόμηση (cognitive restructuring) για την αισθητικότητα

Δισχιδής Ράχη

Δισχιδής Ράχη

Συνήθως το πρόβλημα στην οσφυϊκή μοίρα, αλλά πιθανώς και σε υψηλότερο επίπεδο με συνοδό υδροκέφαλο και νοητική στέρηση

Όπως και σε ατελή ημιδιατομή, κινητικές και αισθητηριακές διαταραχές κάτω από το επίπεδο της βλάβης, μειωμένος, έλεγχος κύστης και εντέρων

Προβλήματα εύρεσης συντρόφου, "coming out"

νευρομυϊκές και συναφείς παθήσεις

Πολλές παθήσεις που επηρεάζουν τις εκούσιες κινήσεις

Μερικές «σταθερές» (πχ πολυομυελίτις), οι περισσότερες προιούσες

Μπορεί να επηρεάσουν την ομιλία και αναπνοή, πιθανώς ανάγκη για υποβοηθούμενη αναπνοή

Κυρίως έμμεση επίδραση στο σεξ, εμποδίζονται οι εκούσιες κινήσεις

αμυοτροφική πλάγια σκλήρυνση

αμυοτροφική πλάγια σκλήρυνση

Συνήθως σε άνδρες 40-60 ετών

Τα κέντρα της ΣΣ για την σεξουαλική λειτουργία (Onuf's nucleus) δεν επηρεάζονται

Η συνέχιση της σεξουαλικής δραστηριότητας εξαρτάται από την ποιότητα, τα χαρακτηριστικά και την ευελιξία της σχέσης του ζευγαριού.

Η Duchenne είναι συχνή. Αγόρια, προσδόκιμο τα 25 έτη. «Να μην πεθάνω παρθένος»

Θεραπευτικές προσεγγίσεις

Ενθάρρυνση για πειραματισμός για την ανακάλυψη των σεξουαλικών δυνατοτήτων

Το βάρος για τον σύντροφο-φροντιστή

Ισχυροί δονητές

Σε υποβοηθούμενη αναπνοή σεξ καλύτερα μετά από την χρήση της συσκευής (μικρότερη κόπωση)

Σκλήρυνση Κατά Πλάκας

Σκλήρυνση Κατά Πλάκας

Αυτοάνοση νόσος, κυρίως σε νέους άνδρες και γυναίκες

Απομυελίνωση, πλάκες, «βραχυκύκλωμα» στις νευρικές συνάψεις, νευρικές βλάβες και διαταραχές αγωγιμότητας

Ποικίλλουν τα συμπτώματα, η βαρύτητα τους και η πορεία της νόσου

Σε μερικούς εξάρσεις και υφέσεις

Σκλήρυνση Κατά Πλάκας

Στα πρώιμα συμπτώματα συγκαταλέγονται

- προβλήματα στα μάτια,
- κόπωση,
- αδυναμία στους μύες,
- σπαστικότητα των μυών και
- διαταραχές στη κύστη

Αργότερα μπορεί να εμφανίζονται

- δυσκολίες στο λόγο και στη κατάποση,
- απώλεια ελέγχου λειτουργίας κύστης και εντέρων, σεξουαλική δυσλειτουργία

Σκλήρυνση Κατά Πλάκας

Μπορεί να εμφανίζονται

- γνωστικές διαταραχές,
- απότομες αλλαγές του συναισθήματος,
- συχνά κατάθλιψη και
- μερικές φορές ψυχωτικά συμπτώματα

Σκλήρυνση Κατά Πλάκας

Στη σεξουαλική δυσλειτουργία μπορεί να εμφανίζονται

- μείωση επιθυμίας (εξαιτίας κόπωσης και κατάθλιψης)
- διαταραχές στην στύση και εξύγρυνση (καταστροφή νεύρων)
- δυσκολίες-απώλεια της οργασμικής ικανότητας (επίδραση των διαταραχών της σωματοαισθητικής λειτουργίας του ραχιαίου νεύρου της κλειτορίδας και του πέους)
- πιθανώς απώλεια ούρων/κοπράνων, κατάθλιψη, μυικοί σπασμοί, πόνος

Σκλήρυνση Κατά Πλάκας

Θεραπευτικές κατευθύνσεις

- Αντιμετώπιση των κρίσεων
(κορτικοστεροειδή)
- Επιβράδυνση πορεία της νόσου
(β ιντερφερόνες, άλλα φάρμακα)
- Αντιμετώπιση των συμπτωμάτων
(μυοχαλαρωτικά, αναλγητικά κλπ. Πιθανότητα
για φαρμακευτικές σεξουαλικές παρενέργειες)

Σκλήρυνση Κατά Πλάκας

Θεραπευτικές κατευθύνσεις στην σεξουαλική δυσλειτουργία

- Αντιμετώπιση κόπωσης και ακράτειας που επιδρούν στην σεξουαλική λειτουργία
- Δροσερό περιβάλλον (το θερμό προκαλεί έξαρση στα συμπτώματα)
- PDE 5 αναστολείς
- Ισχυροί δονητές για επίτευξη οργασμού
- Κάνναβη (?) σε ορισμένες χώρες για πόνο, και δυσλειτουργία στους μύες και στη κύστη
- Φροντίδα για την σχέση του ζευγαριού

Εγκεφαλική παράλυση (Cerebral palsy, CP)

Εγκεφαλική παράλυση (Cerebral palsy, CP)

Ομάδα κινητικών προβλημάτων με μη-προιούσα εξέλιξη, συχνά στα πλαίσια συμβαμάτων στον τοκετό.

Σπαστική πάρεση (80-85%) που προκαλεί κόπωση, πόνο ή και παραμορφώσεις

25% ασθενών χρειάζονται αναπηρικό καρότσι

Πιθανώς δυσκολίες στην ομιλία και έξοδος σιέλου από το στόμα (drooling)

Εγκεφαλική παράλυση (Cerebral palsy, CP)

- Υπερπροστατευτικοί γονείς, προβλήματα κοινωνικοποίησης
- Χρήση διαδικτύου
- Κοινωνικοί παράγοντες

- Προβλήματα στη λειτουργικότητα των μυών.
- Βοήθεια για να πάνε στο κρεβάτι.
- Μυικοί σπασμοί, δυσκολίες στην κινητικότητα στο σεξ
- Συναισθηματική τάση,
- Δυσκολίες στην διέγερση του συντρόφου
- Ακράτεια ούρων/κοπράνων

Εγκεφαλική παράλυση (Cerebral palsy, CP)

Θεραπευτικές κατευθύνσεις

- Ενθάρρυνση "permission"
- Sex workers (?)

Αγγειακό Εγκεφαλικό Επεισόδιο (ΑΕΕ)

- Ο εγκέφαλος πολύ σημαντικός για την σεξουαλική λειτουργία
- Στο ΑΕΕ ή έλλειψη οξυγόνου προκαλεί νέκρωση εγκεφαλικού ιστού
- 80% έμφρακτο (πχ σε αρτηριοσκλήρυνση), 20% αιμορραγία(πχ σε υπέρταση). Σπανιότερα συγγενές ευένδωτο σημείο σε αρτηρία.

Ποικίλα νευρολογικά, γνωστικά, συμπεριφορικά, ψυχολογικά και σεξουαλικά συμπτώματα

Αγγειακό Εγκεφαλικό Επεισόδιο (ΑΕΕ)

Ποικίλα νευρολογικά, γνωστικά, συμπεριφορικά, ψυχολογικά και σεξουαλικά συμπτώματα

- Συχνά παράλυση ή μυική αδυναμία και αιμωδίες στα πλαίσια ημιπληγίας
- Βλάβη στο κέντρο του λόγου, απώλεια λόγου (αφασία)
- Απώλεια ισορροπίας και συντονισμού κινήσεων, ακράτεια ούρων
- Αλλαγές συμπεριφοράς (πχ παιδιάστικη συμπεριφορά, συναισθηματική ακράτεια, απάθεια ή επιθετική συμπεριφορά)
- Συχνά κατάθλιψη (βλάβη εγκεφαλικού ιστού, ψυχολογικές επιπτώσεις)

Αγγειακό Εγκεφαλικό Επεισόδιο (ΑΕΕ)

Αγγειακό Εγκεφαλικό Επεισόδιο (ΑΕΕ)

Σεξουαλική λειτουργία

Πιθανώς να προυπήρχε αγγειακό πρόβλημα που επηρέαζε την διέγερση.

Επιδείνωση της σεξουαλικής λειτουργίας μετά από το ΑΕΕ. Πιθανή βελτίωση μετά από κάποιο διάστημα. ΠΕ σε μερικούς (διαταραχή "fine tuning")

Αγγειακό Εγκεφαλικό Επεισόδιο (ΑΕΕ)

Σεξουαλική λειτουργία

- Σε πολλούς μειωμένη σεξουαλική επιθυμία, σε λίγους αυξημένη.
- Ανασταλμένος έλεγχος της σεξουαλικής παρόρμησης κυρίως στους άνδρες (αλλά ίσως και σε γυναίκες)
- Η σεξουαλική λειτουργία μπορεί να εμποδίζεται από σωματικά ενοχλήματα όπως πόνους, μυικούς σπασμούς και ακράτεια ούρων

Αγγειακό Εγκεφαλικό Επεισόδιο (ΑΕΕ)

Σεξουαλική σχέση

- Φόβος για νέο ΑΕΕ.
- Σε 80% ΑΕΕ εξαιτίας εμφράκτου δεν δικαιολογείται
- Διαταραχές λόγου και επικοινωνίας στους άνδρες μπορεί να επηρεάζουν την σεξουαλική επιθυμία των γυναικών
- Αίσθηση απώλειας της ελκυστικότητας στις γυναίκες

Αγγειακό Εγκεφαλικό Επεισόδιο (ΑΕΕ)

Θεραπευτικές κατευθύνσεις

- Παραμέληση θεμάτων σεξουαλικότητας από τον θεράποντα, χαμηλή σεξουαλική ικανοποίηση 3 χρόνια μετά από το ΑΕΑ
- PDE 5 αναστολείς δεν προτείνονται αλλά ούτε απαγορεύονται. Πιθανώς πρόκληση πονοκέφαλου αλλά ίσως και νευρο-αναγεννητική δράση
- Συμβουλές για σεξ χωρίς πρόκληση μεγάλης αύξησης της ΑΤΠ (σε υπέρταση, εγκεφαλική αιμορραγία)

τραυματισμός του εγκεφάλου

ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΓΚΕΦΑΛΟΥ

ΚΕΚ,

ελλιπής οξυγόνωση σε πνιγμό, καρδιακά συμβάντα

Βαρύτητα συμπτωμάτων συνήθως μέτρια ή σοβαρή

τραυματισμός του εγκεφάλου

Σε σοβαρή συμπτωματολογία

Νευρολογικές διαταραχές

(προβλήματα αισθητικότητας, συμπτώματα από μύες έντερο, και κύστη, συντονισμός)

Γνωσιακές διαταραχές

(μνήμη, προσοχή, λόγος, κατανόηση, επίλυση προβλήματος, αντίληψη)

Ψυχιατρικές διαταραχές

(ψύχωση, διαταραχή μετατραυματικού στρες, αγχώδης διαταραχή, συναισθηματική διαταραχή)

τραυματισμός του εγκεφάλου

Σε σοβαρή συμπτωματολογία

Συναισθηματικές/συμπεριφορικές διαταραχές

(απάθεια, ευερεθιστότητα, εναλλαγές στο συναίσθημα, επεισόδια θυμού, απώλεια ευπρεπούς συμπεριφοράς, εγωκεντρισμός, έλλειψη συναισθηματικών αναστολών, «μούδιασμα»)

Ορμονικές διαταραχές

(βλάβες στην υπόφυση, πιθανώς μείωση ανδρογόνων και σεξουαλικής επιθυμίας)

τραυματισμός του εγκεφάλου

Θεραπευτικές κατευθύνσεις

- Σε μειωμένη σεξουαλική επιθυμία ορμονική θεραπεία υποκατάστασης όταν ενοχοποιείται ορμονική δυσλειτουργία
- Σε ανεπιθύμητη, παρορμητική σεξουαλική συμπεριφορά, μέτρα για ΣΜΝ, ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες, σεξουαλική κακοποίηση.
Αντιψυχωτικά ή SSRIs
- Φροντίδα για την διαπροσωπική σχέση

νόσος του Parkinson

νόσος του Parkinson

Αρκετά συχνή στους ηλικιωμένους

Τρόμος, μυική ακαμψία, βραδύτητα και προβλήματα στην βάδιση. Συμπτώματα και στο κρεβάτι.

Το ανέκφραστο πρόσωπο και ο σύντροφος

Συναισθηματικά προβλήματα, κατάθλιψη, αργή σκέψη, άνοια

Συμπτώματα από το ANΣ (ιδρώτες, πάχυνση δέρματος, προβλήματα με τη κύστη και το έντερο, σεξουαλική δυσλειτουργία)

Μειωμένη σεξουαλική επιθυμία σε σύντροφο

νόσος του Parkinson

Μειωμένη σεξουαλική επιθυμία στον ασθενή.
Ελάττωση παραγωγής ντοπαμίνης (καταστροφή κυττάρων μέλαινας ουσίας) που σχετίζεται με τον πόθο και το σύστημα ανταμοιβής.

Στυτική δυσλειτουργία ως άμεσο αποτέλεσμα δυσλειτουργίας του αυτόνομου νευρικού συστήματος.

ΠΕ εξαιτίας μειωμένου συντονισμού στον εγκέφαλο αλλά πιθανώς να υπάρξει και ανασταλμένος οργανισμός

νόσος του Parkinson

σε θεραπεία με levodopa και αγωνιστές ντοπαμίνης η σεξουαλική επιθυμία μπορεί να επανέλθει

σε 3-6% των ασθενών μπορεί να γίνει υπερβολική στα πλαίσια κι άλλων ενδείξεων για απώλεια του ελέγχου (πχ καταναγκαστική χαρτοπαξία). Υπερσεξουαλικότητα κυρίως στον άνδρα. Κάποιοι μπορεί επίτηδες αυξάνουν την δόση.

Dopamine Dysregulation Syndrome.

Πρόωρη εκσπερμάτιση ως παρενέργεια

νόσος του Parkinson

εξαιτίας των προβλημάτων κινητικότητας:

- προβλήματα στην τοποθέτηση του σώματος
- δυσκολία στον αυνανισμό
- απώλεια λεπτών κινήσεων
- φαινόμενο on/off (το σώμα δεν μπορεί να «πάρει μπρος» και η συνουσία και οργασμός δεν μπορούν να συμβούν)

νόσος του Parkinson

το ανέκφραστο πρόσωπο του πάσχοντα
άνδρα μπορεί να εμποδίζει την γυναίκα να
αισθανθεί σεξουαλικά

νόσος του Parkinson

Θεραπευτικές κατευθύνσεις

- φροντίδα για την σχέση
- αντιμετώπιση υπερσεξουαλικότητας
- ρύθμιση της δόσης

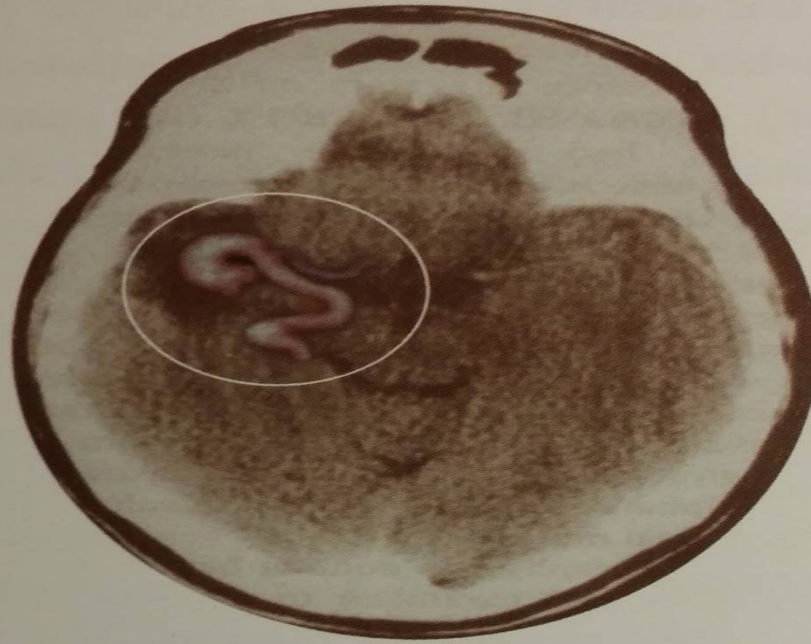
- σε στυτική δυσλειτουργία απομορφίνη ή PDE 5 αναστολείς

άλλα νευρολογικά

σύνδρομο Klüver-Bucy

Βλάβες στην πρόσθια μοίρα των κροταφικών λοβών. Σχέση πιθανώς με ερπητική εγκεφαλίτιδα και ΚΕΚ

Ανάρμοστη σεξουαλική συμπεριφορά,
τοποθέτηση αντικειμένων στο στόμα.
Επίσης δυσκολία στην οπτική αναγνώριση αντικειμένων, απώλεια φυσιολογικού θυμού/φόβου, απώλεια μνήμης, επιληπτικές κρίσεις, άνοια.

Direct stimulation of the temporal lobe can produce strong erotic feelings. The swollen blood vessel seen in this brain scan produced flurries of activity which caused the patient to experience orgasms at entirely inappropriate times. The unwanted orgasms happened about once a fortnight for three years before the cause was uncovered.

[Ref: Reading J.P. and R.G. Will 'Unwelcome Orgasms',
The Lancet 350 page 1746, 13 December 1997)

σεξουαλικότητα και αναπηρία

ορισμοί

(WHO)

Impairment- αναπηρία

Disability -αναπηρία, ανικανότητα

Handicap- αναπηρία, μειονέκτημα

impairment

απώλεια ή διαταραχή σε (ψυχολογική, φυσιολογική ή ανατομική) δομή ή λειτουργία.

Μπορεί αλλά δεν προκαλεί αναγκαστικά αναπηρία (disability)

disability

περιορισμός σε δραστηριότητα ή έλλειψη ικανότητας στην υλοποίηση δραστηριότητας σε φυσιολογικά πλαίσια.

Μπορεί αλλά δεν προκαλεί αναγκαστικά αναπηρία (handicap)

handicap

περιορισμός στην συμμετοχή. Μειονέκτημα που περιορίζει ή εμποδίζει την εκπλήρωση φυσιολογικών κοινωνικών ρόλων.

ερωτήματα

- από πότε υπάρχει η αναπηρία ;
- είναι σταθερή ή προιούσα κατάσταση ;
- υπάρχουν αλλαγές στην προσωπικότητα ;

από πότε υπάρχει η αναπηρία ;

σε μικρή ηλικία

- Συχνά καλή γενική και σεξουαλική προσαρμογή
- Ανάγκη για σεξουαλική habilitation κι όχι rehabilitation
- Ο ρόλος των γονέων
- Συχνότερη σωματική και σεξουαλική κακοποίηση

από πότε υπάρχει η αναπηρία ;

στην αρχή μιας σχέσης

όταν ο/η σύντροφος είναι σε θέση να χειρισθεί την αλλαγή, το ζευγάρι μπορεί να ανακαλύψει τις σεξουαλικές δυνατότητες που ακόμα υπάρχουν.

από πότε υπάρχει η αναπηρία ;

σε μακροχρόνια σχέση

- Πιθανώς το σεξ να μην είναι πλέον τόσο σημαντικό.
- Πιθανώς να υπάρχει πλέον περιορισμένο σεξουαλικό ρεπερτόριο και έτσι δυσκολίες προσαρμογής.

είναι σταθερή ή προιούσα κατάσταση ;

πχ

Σταθερότητα στον τραυματισμό της ΣΣ

Χειροτέρευση στην ΣΚΤ

υπάρχουν αλλαγές στην προσωπικότητα ;

μπορεί να συμβεί σε τοπική ή γενικευμένη
εγκεφαλική βλάβη και να συνοδεύεται από
κατάθλιψη

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΟΥΝ

- Σεξουαλική λειτουργία

Φάσεις του σεξουαλικού κύκλου,
δυσχέρεια στις κινήσεις

- Σεξουαλική ταυτότητα

πχ απώλεια ελκυστικότητας, αυτονομίας.
Οι αλλαγές ποικίλλουν κατά περίπτωση

- Σεξουαλική σχέση

Αλλαγές ρόλων,
ιδιαίτερη δυσκολία για τους άνδρες στον
ρόλο του φροντιστή (χ4 συχνότερα τα διαζύγια)

παράγοντες

- Άμεσοι

πχ απώλεια οργασμού μετά από κάκωση της ΣΣ

- Έμμεσοι

πχ φόβος για επίτευξη οργασμού γιατί μπορεί να συνοδεύεται από ακράτεια ούρων.

- Ιατρογενείς

πχ φαρμακευτικές σεξουαλικές παρενέργειες

παράγοντες

- Σωματικοί/φυσιολογίας
πχ κόπωση, διαταραχές της αισθητικότητας
- Ψυχολογικοί, συνδεδεμένοι με την αντίληψη «ότι είμαι ανάπηρος»
- Ψυχολογικοί/προσωπικοί
πχ προϋπάρχουσα χαμηλή αυτοπεποίθηση
- ο/η σύντροφος
πχ διαταραγμένη σχέση στο ζευγάρι
- Κοινωνικοί
πχ κοινωνική απομόνωση, έλλειψη συντρόφου

Θέματα της Θεραπείας

"the Balance model"

αναστολείς (πχ νευρικές βλάβες) vs
διεγέρτες (πχ δραστήριος σύντροφος)

1. Αντιμετώπιση ανασταλτικών παραγόντων
2. Ενίσχυση διεγερτών
3. Αν δεν αποδώσουν τα 1 και 2,
συμπτωματική θεραπεία (πχ αντλία κενού)
4. Αν δεν αποδώσει το 3 , επαναπροσδιορισμός
της σεξουαλικότητας και οικειότητας στο
ζευγάρι

Θέματα της Θεραπείας

- Πένθος
- Τεχνικές λεπτομέρειες του σεξ (πχ βέλτιστος χρόνος ανάμεσα στη λήψη της φα και στην σεξουαλική δραστηριότητα)
- Σεξουαλικά βοηθήματα (πχ δονητές)
- Σεξουαλικές στάσεις (πχ στάση «ψαλιδιού»)
- Επανακαθορισμός των σεξουαλικών σεναρίων

Θέματα της Θεραπείας

- Χώρος για να βρεθεί το ζευγάρι
(πχ αν ο ασθενής βρίσκεται σε θεραπευτήριο)
 - Βοήθεια για σεξουαλική έκφραση
(πχ να γδυθεί ο ασθενής για να έχει σεξουαλική δραστηριότητα).
- Ποικίλα ζητήματα πρακτικής και δεοντολογίας
- Εύρεση συντρόφου
(πχ *sex worker*)

ακρωτηριασμός

ακρωτηριασμός

συχνά σε κάτω άκρο

- καρκίνος
- τραύμα
- διαταραχή κυκλοφορίας (πχ διαβήτης)

ακρωτηριασμός

Επιπτώσεις σε εικόνα σώματος,
σεξουαλική ταυτότητα και σεξουαλική
σχέση.

Επιπτώσεις σε τοποθέτηση σώματος,
ισορροπία, κινητικότητα.

Phantom pain (80%) που μπορεί να
συνδέεται με την εκσπερμάτιση

ακρωτηριασμός

σε καρκίνο

- πιθανή επίδραση της χημειοθεραπείας λόγω νευροπάθειας (μεταβολές αισθητικότητας)
- ίσως βλάβη στους γονάδες

ακρωτηριασμός

σε τραύμα πιθανώς ΔΜΣτρες

σε διαταραχή κυκλοφορίας προυπάρχουσες
βλάβες,
μεγαλύτερα προβλήματα στους άνδρες

ακρωτηριασμός

Θεραπευτικές κατευθύνσεις

να συζητηθεί το σεξουαλικό θέμα,
πληροφόρηση.

Συμβουλευτικές προτάσεις (πχ για την
στάση του σώματος),

πιθανώς εργοθεραπευτική προσέγγιση

Δυσκολίες στην αντιμετώπιση του πόνου-
φάντασμα, αρνητική επίδραση των
οποιοειδών (επιθυμία, οργασμός)

συμπεράσματα

- Τα άτομα με αναπηρία και οι σύντροφοι τους μπορεί να εξακολουθούν να θέλουν να έχουν σεξουαλική δραστηριότητα
- Το "good enough sex" μπορεί να αποτελεί σημαντικό παράγοντα καλής ποιότητας ζωής
- Οι Υπηρεσίες Υγείας θα πρέπει να συμβάλλουν στην προάσπιση της σεξουαλικής λειτουργίας και υγείας των ατόμων με αναπηρία και των συντρόφων τους.

σας ευχαριστώ

